

Trends, kenmerken en opgaven voor de gemeente Westland

Koos van Dijken

Platform31, 14 maart 2019

Inhoudsopgave

1	Inleiding, achtergrond en onderzoeksaanpak	3
2	De belangrijkste trends	6
2.1	Demografische trends en ontwikkelingen	6
2.2	Economische trends en ontwikkelingen.....	10
2.3	Sociale trends en ontwikkelingen	13
2.4	Trends en kenmerken in wonen en ruimtelijke ontwikkeling.....	16
2.5	Duurzaamheidstrends en ontwikkelingen.....	19
2.6	Waar staat Westland: conclusies.....	21
3	Uitdagingen en gedurfde stappen per perspectief van het Westlands Programma	22
3.1	Welvarend Westland: uitdagingen.....	22
3.2	Welvarend Westland: gedurfde stappen.....	26
3.3	Goed toeven: uitdagingen	29
3.4	Goed toeven: gedurfde stappen	32
3.5	Sterke samenleving: uitdagingen.....	33
3.6	Sterke samenleving: gedurfde stappen	35
3.7	Bevlogen besturen: uitdagingen	37
3.8	Bevlogen besturen: gedurfde stappen.....	38
4	Mijn persoonlijke drie prioriteiten.....	43
4.1	Volop inzetten op het glastuinbouwcluster	43
4.2	Verbeteren woon-,werk- en leefmilieus in Westland.....	43
4.3	Verduurzamen van de bestaande woningvoorraad	44
	Bijlage	45

1 Inleiding, achtergrond en onderzoeksanpak

Ik ben Koos van Dijken, senior-onderzoeker bij Platform31. Sinds twaalf jaar houd ik mij bezig met stedelijke, gemeentelijke en regionale vraagstukken bij Platform31. Vooral vaak over trends en ontwikkelingen die voor steden, gemeenten en regio's van belang zijn. Vaak in de vorm van presentaties tijdens heidagen van colleges en Benen-Op-Tafel bijeenkomsten van college en directie.

De inhoud van de presentatie is als volgt. Ik loop een vijftal belangrijke trends langs en kleur deze in voor Westland. Ik gebruik hierbij ook een vergelijking van Westland met vergelijkbare gemeenten. Vervolgens vat ik de uitdagingen voor Westland samen langs de vier perspectieven van uw programma. Ik eindig voor de discussie met mijn drie persoonlijke prioriteiten als ik op uw stoel zou zitten.

Inhoud presentatie en discussie

- Achtergrond en onderzoekaankpak
- Belangrijke trends en ontwikkelingen en de kenmerken van Westland in vergelijkend perspectief
- Uitdagingen en gedurfde stappen op de vier perspectieven van het Westlands Programma
  - Welvarend Westland
  - Goed toeven
  - Sterke samenleving
  - Bevlogen besturen

Eerst nog even de achtergrond, hoe ik te werk ben gegaan en hoe ik de vergelijkbare gemeenten voor Westland heb geselecteerd.

Achtergrond: de algemene trendstudie voor de G40 en 26 verbijzonderingen

The image shows the cover of a report titled 'Vergaand Veranderen, slim verschillen, duurzaam verbinden' with the subtitle 'Stedelijke trends en opgaven voor 2018 e.v.'. The cover features a photograph of a busy street scene. To the right of the cover is a list of bullet points summarizing the report's content.

- Acht trendhoofdstukken: demografie, economie, sociaal, technologie, veiligheid, ruimte/wonen, duurzaamheid, bestuur
- Dertig thematische opgaven, bedreigingen, kansen en oplossingsrichtingen
- Honderdvijftig opties en invalshoeken om over na te denken
- Samenhangende opgaven
- Voor 26 gemeenten, steden, regio's en provincies verbijzonderingen gemaakt
- www.platform31.nl/trends2018

Achtergrond

Eind april 2017 heb ik met collega's een trendstudie afgerond voor de G40-steden: *Vergaand veranderen, slim verschillen, duurzaam verbinden. Stedelijke trends en opgaven voor 2018 e.v.* In acht thematische hoofdstukken (demografie, economie, sociaal, technologie, veiligheid, ruimte/wonen, duurzaamheid en bestuur) worden de belangrijkste trends en opgaven voor de steden en gemeenten beschreven. Op acht onderwerpen zijn de trends geschetst en de vele opgaven en opties waar de politici over kunnen nadenken en keuzes in kunnen maken. Hiervan konden lokale politieke partijen gebruik maken bij het nadenken over hun verkiezingsprogramma's. En de trendstudie is opgenomen in vele overdrachts- en informatiedossiers rond de afgelopen gemeenteraadsverkiezingen.

Sinds juni 2017 tot en met oktober vorig jaar ben ik bezig geweest met het verbijzonderen en verdiepen van de trendstudie voor 26 afzonderlijke steden en gemeenten en drie provincies. Dit zijn documenten die steden en gemeenten gebruiken in de overdrachtsdossiers om te komen tot nieuwe college- en bestuursakkoorden. Soms wordt het ingebed in een ambitie om meer opgavegericht te gaan werken (wat zijn onze grote opgaven voor het komende decennium gezien de trends, ontwikkelingen, opgaven en onze specifieke kenmerken en positie?). Soms dient het als opmaat of eerste stap op weg naar de Omgevingsvisie.

Westland vergeleken met vergelijkbare gemeenten

In mijn analyse heb ik Westland ook vergeleken met "vergelijkbare" gemeenten. En gezien de unieke ligging van Westland ook met Den Haag, Delft en Rotterdam. Daarbij heb ik een wat andere, complementaire invalshoek gekozen, ten opzichte van uw Lokaal Memorandum dat Midden-Delfland, Maassluis en Zoetermeer meeneemt in de vergelijking. Het Lokaal Memorandum heeft daarbij zeker betekenis omdat de dilemma's voor Westland op drie thema's (toekomst greenportsector, verbondenheid met omgeving en duurzaamheidstransitie) mijns inziens goed zijn beschreven.

Westland is gezien de grootte in inwoners en zijn kenmerken (goede sociale structuur, weinig centrumfunctie en matig stedelijk) niet of nauwelijks met andere gemeenten te vergelijken. Toch heb ik geprobeerd om inhoudelijk enkele vergelijkbare gemeenten te selecteren (m.u.v. Den Haag, Delft en Rotterdam). Het ministerie van BZK bekostigt gemeenten naar zwaarte van hun taken. De zwaarte van gemeentelijke taken is daarbij gebaseerd op de *sociale structuur* (zwak, matig, redelijk of goed) en de *centrumfunctie* (sterk, redelijk, weinig of geen). Westland wordt gekenmerkt door een *goede sociale structuur* en *weinig centrumfunctie*. Gemeenten met dezelfde kenmerken (= zelfde zwaarte van gemeentelijk taken) met tussen de 50.000 en 150.000 inwoners zijn – naast Westland – alleen Woerden en Haarlemmermeer. Zo groot in aantal inwoners met een goede sociale structuur en weinig centrumfunctie komt bijna niet voor in Nederland. Omdat twee benchmarkgemeenten een beetje mager is, heb ik de gemeente Barneveld met tussen de 50.000 en 150.000 inwoners met een goede sociale structuur en een redelijke centrumfunctie toegevoegd (een iets zwaardere taak dan de gemeente Westland). Nog steeds wat mager (drie benchmarkgemeenten) zijn ook de gemeenten met tussen de 50.000 en 150.000 inwoners toegevoegd die evenals Westland gekenmerkt worden door 'een matige stedelijkheid' en die niet in een krimpregio of te ver weg liggen. Ik kan dan Lansingerland, Lelystad, Oss, Pijnacker-Nootdorp en wederom Woerden aan de vergelijkbare gemeenten voor Westland toevoegen. Dit zorgt voor zeven vergelijkbare gemeenten voor Westland. Aan de vergelijking heb ik, afhankelijk van de gebruikte bron, de COROP-regio 'Delft en Westland', gemeenten met tussen de 100.000 en 300.000 inwoners of de matig stedelijke gemeenten, de provincie en Nederland toegevoegd.

Als bron wordt gebruik gemaakt van gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek (Statline), LISA en [waarsstaatjegemeente.nl](http://www.waarsstaatjegemeente.nl). Voor de prognoses is gebruik gemaakt van de jongste prognoses van het Centraal Bureau voor de Statistiek en het Planbureau voor de Leefomgeving en van de provinciale prognoses voor Zuid-Holland, de regio 'Delft en Westland' en de Zuidhollandse gemeenten (waaronder Westland).

2 De belangrijkste trends

De trends die ik langs ga lopen. Daarbij krijgt u in het rapport dat ik voor u ga maken veel meer grafieken en overzichten (zie bijlage in onderhavige rapport) dan ik in de presentatie, gezien de beschikbare tijd, kan laten zien.

PLATFORM31

kennis van stad en regio

Trends, ontwikkelingen en kenmerken

- Demografische trends en kenmerken
- Economische trends en kenmerken
- Sociale trends en kenmerken
- Trends en kenmerken in wonen en ruimtelijke ontwikkeling
- Duurzaamheidstrends en kenmerken

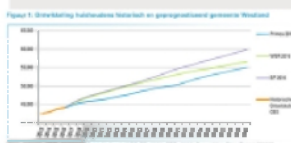
2.1 Demografische trends en ontwikkelingen

Ten eerste de demografische trends en kenmerken van Westland in vergelijkend perspectief.

PLATFORM31

kennis van stad en regio

Demografische trends en kenmerken

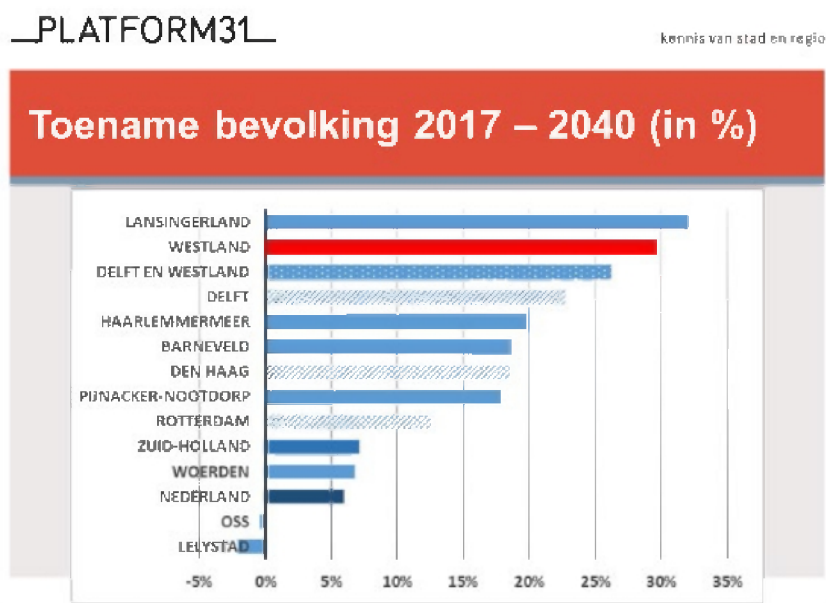

- Spectaculaire groei bevolking verwacht door provincie: Westland moet excelleren op twee schaakborden
- Geen ontgroening: kans
- Substantiële vergrijzing, vooral 80+
- Wonen en zorg in wijk en dorp combineren wordt belangrijke opgave
- Verwachte groei van de potentiële beroepsbevolking grote kans
- Saldo binnenlandse migratie in het verleden bescheiden, in de toekomst aanzienlijk (in prognose provincie)

Voor de prognoses en de vergelijking met gemeenten in de provincies buiten Zuid-Holland worden de PEARL-prognoses gebruikt van het Centraal Bureau voor de Statistiek en het Planbureau voor de Leefomgeving. Voor Westland, de vergelijkbare gemeenten in Zuid-Holland, de regio 'Delft en Westland' en de provincie maak ik gebruik van de prognoses van de provincie. Deze zijn iets ouder dan de nationale prognoses maar hebben voor Westland en de afspraken van de gemeente met de provincie nog steeds betekenis.¹

De provinciale bevolkings- en huishoudprognoses en de prognoses van ABF Research (Primos) tot 2040 wijken aanzienlijk af van de nationale prognoses (PEARL) voor het aantal verwachte inwoners en huishoudens in Westland in 2040. Voor het jaar 2040 raamt de nationale prognose 118.000 Westlanders, Primos 126.000 inwoners en de provinciale prognose 137.000 Westlanders. Primos en de provinciale prognose rekenen allebei met een groot *buitenlands* vestigingsoverschot voor Westland tussen 2014 en 2040: + 14.000 personen. De provinciale prognose gaat daarnaast – op basis van bouwplangegevens – uit van een stevig *binnenlands* migratiesaldo: + 9.000 tot 2040. Terwijl de Primos-prognose uitgaat van een negatief binnenlands migratiesaldo van -/ 1.400 inwoners voor Westland tot 2040. De resterende bevolkingsgroei is afkomstig van de natuurlijke aanwas (het saldo van geboorten en sterftes). In de provinciale prognose en Primos2015 bedraagt dat saldo circa 10.000 personen positief van 2014 tot 2039.

De grote verschillen in de drie prognoses worden vooral dus veroorzaakt door de verschillende migratieveronderstellingen. Deze migratieveronderstellingen worden natuurlijk ook beïnvloed door beleid. Als er bijvoorbeeld geen of minder woningen in Westland worden gebouwd, zal het binnenlandse migratiesaldo niet, of minder, positief kunnen zijn.

Bron: Provinciale prognose BP2016 voor de provincie ZH, regio 'Delft en Westland', Westland en de overige Zuidhollandse gemeenten; overige gemeenten en Nederland: prognose CBS/PBL (bewerking Platform31).

In de prognoses van de provincie neemt de bevolking in Westland toe van 105.632 in 2017 naar 137.000 in 2040. Een groei met ruim 31.000 inwoners; een toename van 30 procent. Dit is opmerkelijk omdat in de nationale prognoses slechts zes gemeenten een verwachte bevolkingsgroei hebben van meer dan 20 procent: Utrecht (+ 27 procent), Almere & Urk (+ 24 procent), Amsterdam (+ 23 procent), Delft (+ 22 procent) en Nijmegen (+ 20

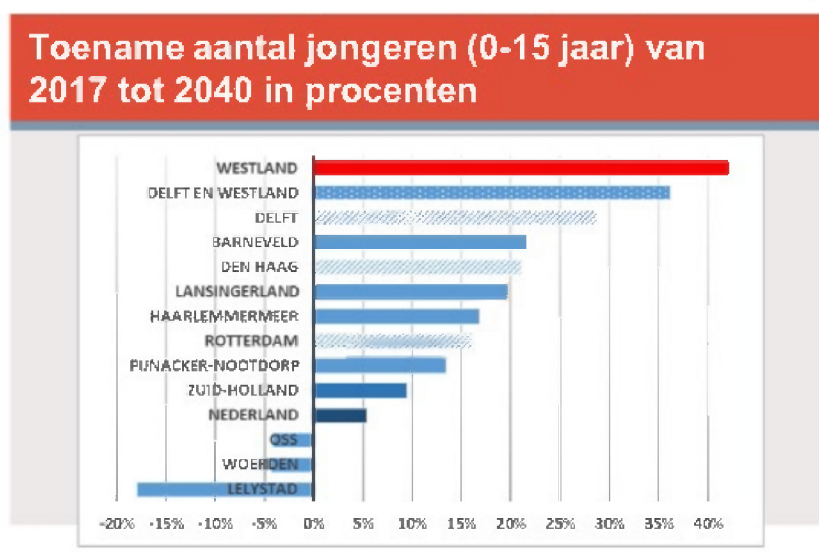
¹ In Nederland zijn er twee vooraanstaande bevolkingsprognoses: PEARL van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) en PRIMOS van ABF Research. Zowel PEARL als PRIMOS gebruiken de *nationale* bevolkings- en huishoudprognoses van het CBS als uitgangspunt voor hun prognoses. Maar op het lagere schaalniveau van gemeenten zijn er verschillen. Er zijn verschillen in de aannames over de woningbouwproductie en de verdeling hiervan over de gemeenten, de huishoudsamenstelling, de verhuizingen en de binnenlandse migratie. Voor beleidsdoeleinden is het verstandig om de resultaten van verschillende prognoses te vergelijken en te beoordelen.

procent). De *provinciale* prognoses laten voor Delft, de regio 'Delft en Westland', Westland en Lansingerland een verwachte toename van het aantal inwoners zien van meer dan 20 procent de komende twintig jaar.

Nu vind ik die hoge groei (voor onder andere Utrecht, Almere, Urk, Lansingerland en Westland) niet zonder meer een voordeel. Met zo'n sterke groei moet u een sterke groei accommoderen én u concentreren op het verbeteren van de woon-, werk- en leefomgevingen. Want het laatste is dé strategische uitdaging voor de toekomst. Met een sterke groei moet u op twee borden simultaan schaken en excelleren: het accommoderen van groei én het inzetten op kwaliteitsverbeteringen. En dat is lastiger dan op één bord schaken; wat de situatie is voor vele gemeenten en regio's in Nederland de komende twintig jaar. Als u niet de goede keuzes maakt, dreigt u in kwaliteit voorbijgestreefd te worden door de gemeenten die volledig kunnen inzetten op 'kwaliteitsverbeteringen'.

PLATFORM31

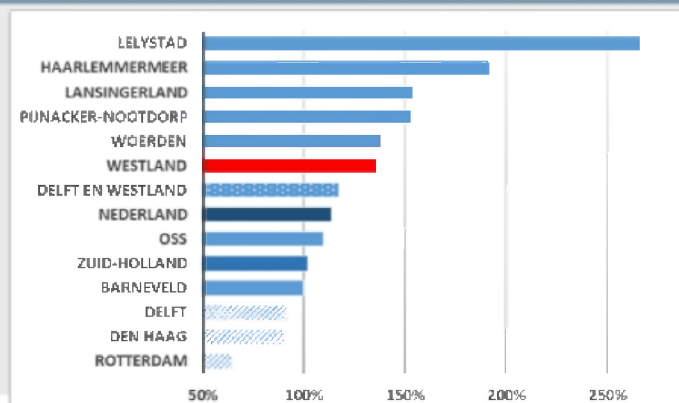
kennis van stad en regio

Bron: Provinciale prognose BP2016 voor de provincie ZH, regio 'Delft en Westland', Westland en de overige Zuidhollandse gemeenten; overige gemeenten en Nederland: prognose CBS/PBL (bewerking Platform31).

Het aantal jongeren groeit ook sterk in Westland. Van 17.749 jongeren van 0 tot 15 jaar in 2017 tot naar verwachting 25.268 jongeren in 2040. Een toename met 7.500 jongeren; een groei van 42 procent. Dit geeft druk op de jeugd- en jongerenvoorzieningen, maar kan tegelijkertijd allerlei gunstige gevolgen hebben voor 'Welvarend Westland': dynamiek, vernieuwingsgezindheid, innovativiteit en ondernemerschap.

Toename aantal 80-plussers van 2017 tot 2040 in procenten

Bron: Provinciale prognose BP2016 voor de provincie ZH, regio 'Delft en Westland', Westland en de overige Zuidhollandse gemeenten; overige gemeenten en Nederland: prognose CBS/PBL (bewerking Platform31).

Het aantal 80-plussers (daar zie je de vergrijzing het duidelijkst) neemt met ruim 130 procent toe; een ruime verdubbeling. Van 4.757 in 2017 tot 11.233 in 2040. Voor deze groep wordt het goed regelen van zorg in wijk, buurt, dorp en kern een belangrijke opgave. Sommige deskundigen zeggen dat dit betekent dat de "triple A" goed geregeld moet zijn in de nabijheid: 'AH', 'arts' en 'apotheek'. Dit is vooral voor Westland gezien de dorpenstructuur een serieuze opgave.

Daarnaast zijn woonaanpassingen nodig om het mogelijk te maken in de eigen woning te blijven wonen. Tegelijkertijd moet men ook kunnen doorverhuizen naar betaalbare, meer geschikte, woningen wanneer de eengezinswoning niet meer voldoet. Dit voorkomt ook dat men als oudere eenpersoonshuishouden niet-langer-geschikte, te grote (sociale) eengezinswoningen blijft bezetten die nodig zijn voor de nieuwe gezinnen in Westland. Gezien de verwachte groei van het aantal huishoudens is dat zeker voor Westland een opgave. De vergrijzing noopt ook om nieuwe woonvormen toe te voegen (complexen met gezamenlijke voorzieningen, zorgcoöperaties, 'communities' voor senioren, Thuishuizen etc.) en om tot nieuwe gemeenschappelijke voorzieningen te komen (wijkbedrijven, kamers en huizen van de wijk, administratiecafés, nieuwe generatie bibliotheekfilialen, lotgenotengroepen, 'sociale marktplaatsen' e.d.). De 'community organization' in de dorpen kan er voor zorgen dat bewoners hulpbronnen beter kunnen aanboren en dat informele netwerken in het dorp en in de buurten sterker worden.

2.2 Economische trends en ontwikkelingen

PLATFORM31

kennis van stad en regio

Economische trends en kenmerken

- Vele sectoren groei, zeker ook voor lager opgeleiden
- Economie wordt zandlopereconomie
- Krimp werkgelegenheid in administratieve middenberoepen
- Gevolgen technologische ontwikkelingen onzeker
- Bijna in heel Nederland krimp van de potentiële beroepsbevolking
- Arbeidsmigranten, automatisering, banen naar het buitenland of .....?

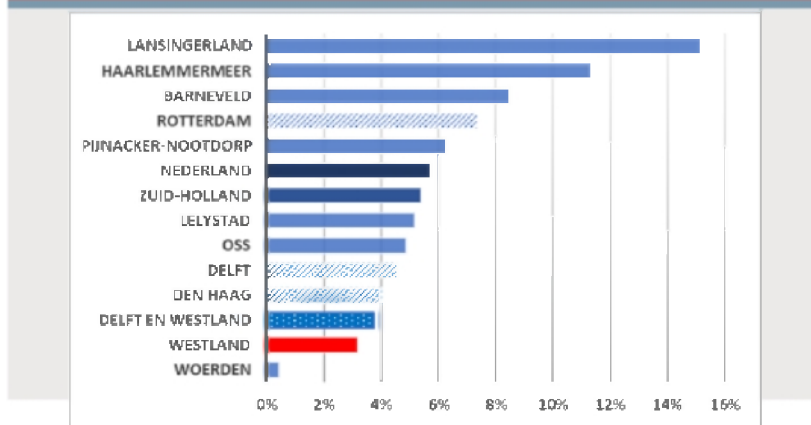
Er liggen vele economische kansen op het terrein van persoonlijke dienstverlening, toerisme, horeca, cultuur, nieuwe vormen van zorg (naar verwachting zijn er bijvoorbeeld de komende jaren 100.000 mensen extra nodig in de ouderen- en verpleeghuiszorg), de bouw (indien voldoende vernieuwend), slimme fabrieken, kleinschalige industrie, ambacht en sociaal ondernemerschap. In Westland maken de vele buitenlandse arbeidskrachten duidelijk dat er in Westland vele economische kansen zijn. En vooral de transitie naar een meer duurzame economie en samenleving biedt vele nieuwe economische kansen (duurzame energie, aanleggen van nieuwe infrastructuur en netwerken, circulaire economie). Repareren, producten samenstellen uit oude onderdelen en het herwinnen van grondstoffen uit producten ('urban mining') bieden op termijn veel kansen voor nieuwe vormen van bedrijvigheid en nieuwe banen (zeker ook voor laagopgeleiden).

De economie wordt in toenemende mate een zandlopereconomie. Met een stabiele ontwikkeling voor laagopgeleiden (al wordt een deel verdrongen door middengroepen die naar beneden zakken) en een groeiend werkgelegenheidsaandeel voor hoger opgeleiden. De verwachte krimp zit vooral in de administratieve middenberoepen.

Voor de middelbaar opgeleiden (en die zijn goed vertegenwoordigd in Westland) zijn er dramatische scenario's dat door de technologische ontwikkelingen 50 procent zijn baan zal verliezen. Andere deskundigen verwachten dat het hooguit 10 procent zal zijn. Omdat het menselijke werk in een "roboteconomie" (kunstmatige intelligentie, virtual reality, lerende software) vaardigheden vergt zoals creativiteit, problemen oplossen, verzinnen van nieuwe ideeën, empathie, sociale vaardigheden en sociale interactie. Vaardigheden die een robot moeilijk kan ontwikkelen. En vele banen zijn een combinatie van taken en vaardigheden die deels wel en deels niet overgenomen kunnen worden door robots en software.

Maar wat van de ramingen over banenverlies ook mag uitkomen de werkelijkheid is al verontrustend genoeg voor de administratieve middenberoepen. De 80.000 banen die verdwijnen (en voor zeker de helft al zijn verdwenen) in de financiële dienstverlening en de 150.000 administratieve banen die, volgens het UWV, de afgelopen vijf jaar zijn verdwenen plus de 150.000 administratieve banen die de komende vijf jaar naar verwachting nog verloren zullen gaan. En het zijn vooral de MBO'ers in administratieve beroepen onder de middengroepen (méér dan de personen met een havo- of vwo-opleiding) die risico lopen.

Toename aantal banen van 2014 t/m 2018 in procenten

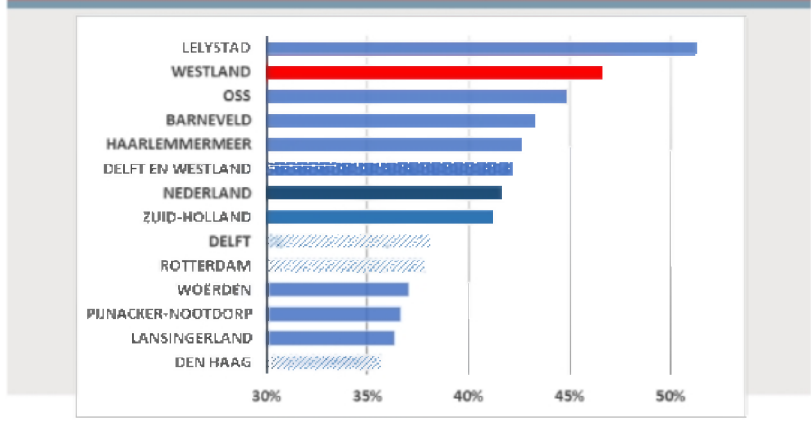

Bron: LISA (berekening Platform31)

Westland kent geen uitbundige banenontwikkeling in de afgelopen vijf jaar. Dat komt natuurlijk waarschijnlijk omdat de tuinbouw sterk conjunctuurgevoelig is en gevoelig voor geopolitieke ontwikkeling (importverbod Rusland, harde Brexit en dergelijke).

Westland heeft een gemiddeld aantal laagopgeleiden (bijlage: B4), veel middelbaar opgeleiden en niet bijzonder veel hoogopgeleiden (bijlage: B5).

Middelbaar opgeleiden in procenten van de beroepsbevolking 2018

Bron: CBS-Statline

Wat vooral van groot belang is voor de economische toekomst van Westland en 'Welvarend Westland' is de ontwikkeling van de potentiële beroepsbevolking. De verwachte ontwikkeling van de potentiële beroepsbevolking is benaderd door te kijken naar de verwachte toe- of afname van de leeftijdsgroep 15 tot 67½ jaar. De potentiële beroepsbevolking is niet makkelijk meer te rammen door de opschuivende pensioengerechtigde leeftijd. Maar één

ding is duidelijk in heel Nederland: het verhogen van de pensioengerechtigde leeftijd is onvoldoende om de daling van de potentiële beroepsbevolking te voorkomen.

In vele gemeenten, steden, regio's, provincies wordt de komende twintig jaar een daling verwacht van de potentiële beroepsbevolking. Deze daling wordt verwacht in maar liefst 35 van de 40 regio's in Nederland. Dit brengt het gevaar met zich mee dat in deze gemeenten en regio's de economische ontwikkeling en de groei van ondernemingen geremd of zelfs onmogelijk gemaakt wordt.

PLATFORM31

kennis van stad en regio

Bron: Provinciale prognose BP2016 voor de provincie ZH, regio 'Delft en Westland', Westland en de overige Zuidhollandse gemeenten; overige gemeenten en Nederland: prognose CBS/PBL (bewerking en berekening Platform31).

Volgens de provinciale en landelijke prognoses ontsnapt Westland aan het gevaar van een krimpende potentiële beroepsbevolking de komende twee decennia. In de provinciale bevolkingsprognose neemt het aantal 15 tot 67½-jarigen toe van 71.342 in 2017 tot 82.651 in 2040. Een toename van de verwachte beroepsbevolking met 16 procent. Voor Westland en de regio 'Delft en Westland' is de verwachte verdere groei van de potentiële beroepsbevolking een strategische troefkaart. Wie in de toekomst de mensen heeft de bedrijvigheid ("werken volgt wonen"). Op langere termijn zijn de kwantiteit en kwaliteit van de beroepsbevolking een belangrijke bron van economische groei. Deze bron heeft Westland naar verwachting.

2.3 Sociale trends en ontwikkelingen

PLATFORM31

kennis van stad en regio

Sociale trends en kenmerken

- Na de transitie is nu volgende cruciale stap de echte sociale transformatie, vernieuwing en innovaties
- Meer integraal maatwerk
- Kwetsbare positie voor lagere administratieve middengroepen (mbo-niveau)
- 10 procent beroepsbevolking onbenut
- De (toekomstige) zorgvraag in belangrijke mate beïnvloedt door kwetsbare ouderen en mensen met een beperking
- Relatief geringe sociale problematiek in Westland

Na de overgang van nieuwe taken in het sociale domein naar de gemeenten (1 januari 2015) staat Westland voor de (nog) veel moeilijker opgave om de transformatie en innovatie in het sociale domein met kracht voort te zetten. Een transformatie naar méér integraal beleid en méér samenhang op het gebied van jeugd, onderwijs, welzijn, sport, zorg, inkomensondersteuning, schuldhulpverlening, re-integratie en wijkaanpak. Om tot de betere zorg, meer maatwerk en lagere kosten te komen, moet de gemeente samenwerken met vele maatschappelijke actoren (cliënten, zorgaanbieders, zorgverzekeraars, GGZ, GGD, medeoverheden, regiogemeenten, onderwijsinstellingen etc.).

Bovendien zijn de verbindingen tussen allerlei beleidsterreinen (jeugdzorg, Wmo, AWBZ, Participatiewet, Zvw, Wlz, WSW, openbare gezondheidszorg, MO/VO, sociale woningbouw, beschermd wonen, (passend) onderwijs, economie, arbeidsmarkt, gemeentelijk armoedebeleid) van belang om de transformatie tot een succes te maken. De gemeente moet dit samenwerken over de grenzen van de zorg- en welzijnsorganisaties "afdwingen". Het zijn de zorgaanbieders die met innovaties moeten komen. Maar de gemeente stelt de randvoorwaarden, stimuleert nieuwe toetreders en nieuwe aanpakken, en zorgt voor een innovatiebudget.

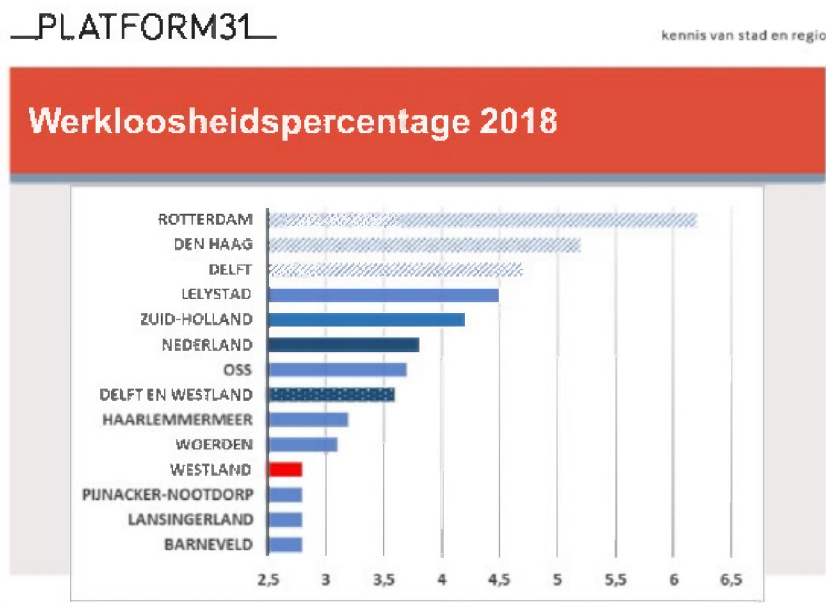
Als de transformatie en innovatie niet lukt, en er komen nieuwe vormen van bureaucratische verkokering en verantwoording tot stand, dan mislukt uiteindelijk de hele decentralisatie.

De toenemende zorgvraag van ouderen in eigen woning en buurt vergt ook de samenwerking met vele partijen. Als wij in 2040 een ½ miljoen dementerende bejaarden hebben in Nederland (zoals sommige deskundigen verwachten) dan moet Westland uitgaan van ongeveer 3.800 dementerende Westlanders. Hoe, en met wie, gaat u de zorg voor deze mensen goed inrichten?

De trend in het overheidsbeleid om mensen langer zelfstandig thuis te laten wonen, zet door. De 'inclusie' van kwetsbare ouderen of burgers met een beperking leidt tot verdere lokalisering van het zorgbeleid. Kenmerken hiervan zijn een grotere zorgvraag door een toename van zorgbehoevende 80-plussers (waaronder complexe zorg aan dementerende ouderen), mogelijke tekorten aan mantelzorgers, een veranderende rol van corporaties met meer verantwoordelijkheid voor het opvangen van kwetsbare groepen, een toename van informele zorg en de behoefte aan andere typen woningen. De uitdaging is ook om de technologische mogelijkheden en vernieuwingen (domotica, consult op afstand, gespecialiseerde woonvoorzieningen) in voldoende mate te gaan benutten. Zeker in de diverse dorpen in Westland.

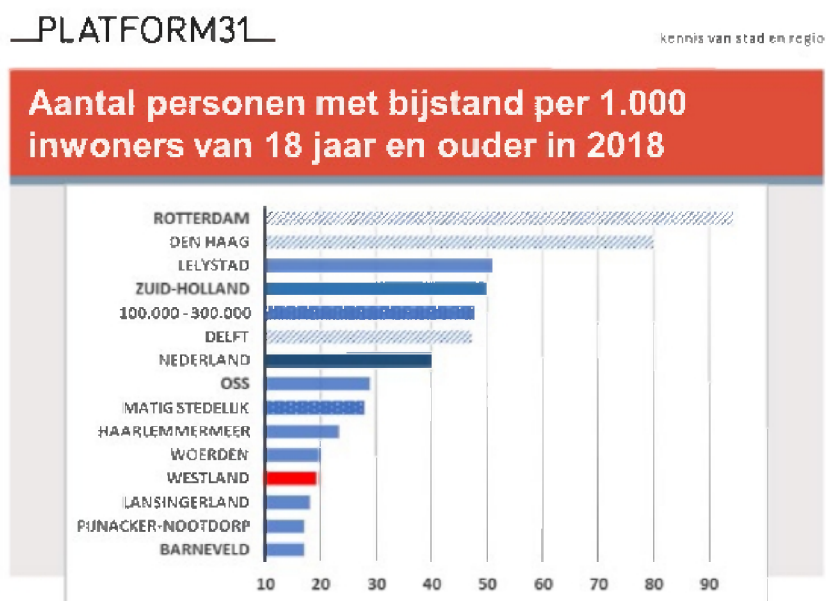
De inwoners zijn op allerlei manieren gesegmenteerd en gefragmenteerd (naar leeftijd, naar inkomenssituatie, naar gezinssituatie, naar mate van hulpbehoevendheid, naar werkzekerheid, naar herkomst en naar etniciteit). Daarbij wordt de segregatie naar opleidingsniveau en naar mentaliteit dieper. In de verbanden waar mensen elkaar tegenkomen (wonen, werken, onderwijs) is uitsortering waar te nemen. Er is in toenemende mate sprake van perspectiefongelijkheid. Samen met de arbeidsmarktontwikkelingen (flexibiliteit) en de toenemende onzekerheid (over werk, inkomen, pensioen en zorg) leidt dit bij belangrijke groepen Nederlanders tot onvrede over de maatschappij en de politiek. De sociale samenhang in de dorpen in Westland kan deze trend mitigeren.

Wat zijn de kenmerken van Westland in het sociale domein?

Bron: CBS-Statline

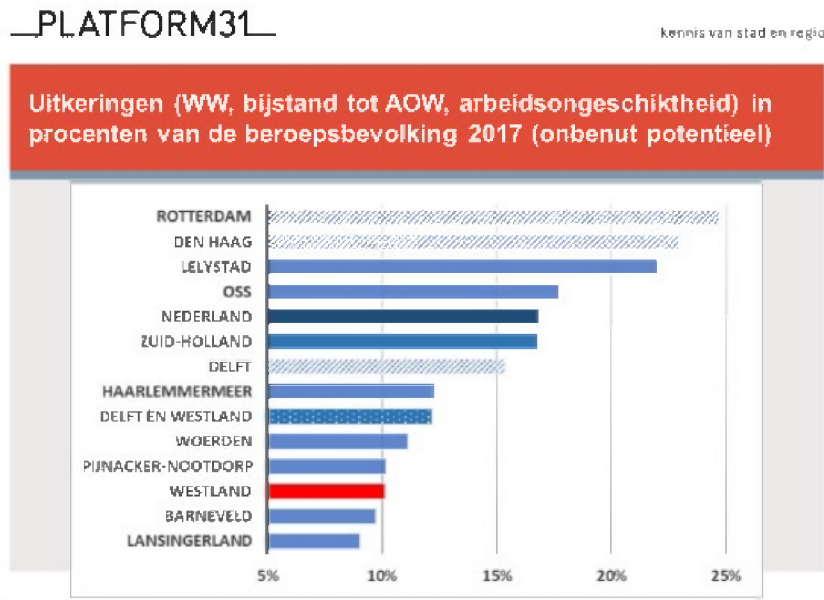
Het werkloosheidspercentage in Westland is in vergelijking met de benchmarkgemeenten niet hoog.

Bron: waarstaatjegemeente.nl

Dat geldt ook voor het aantal personen in de bijstand of het aantal bijstandshuishoudens ten opzichte van het totaal aantal huishoudens (bijlage: B6) of het percentage kinderen in armoede (bijlage B7). De sociale problematiek is in Westland in vergelijkend perspectief niet omvangrijk.

Ik wil u nog wel op een ander sociaal verschijnsel wijzen. De mensen die langs de kant staan, die niet meedoen en het potentieel dat in reguliere economie niet wordt benut. De krimpende beroepsbevolking in vele steden, gemeenten en heel Nederland maakt het zéér dwingend om dit onbenutte potentieel beter te mobiliseren.

Bron: CBS-Statline (berekening en bewerking Platform31)

Dit onbenutte potentieel is een groot probleem, al valt het in vergelijkend perspectief voor Westland nog mee. In Westland zitten in 2017 bijna 6.000 mensen in de WW (1.460), in de bijstand tot AOW leeftijd (1.360) of in een arbeidsongeschiktheidsuitkering (3.150). Dit is 10 procent van de beroepsbevolking van 59.000 mensen in Westland. Dit is niet zeer hoog in vergelijkend perspectief. In Zuid-Holland praat je over 319.000 mensen, oftewel 17 procent van de beroepsbevolking. Daarbij is een politieke vraag of het sociaal en economisch verstandig is om zoveel mensen langs de kant te laten staan en van een uitkering te voorzien, terwijl tegelijkertijd vele buitenlandse arbeidskrachten het gat opvullen.

Feitelijk moeten bovendien de aantallen en de percentages per gemeente, in de provincie en in Nederland ook nog eens verdubbeld worden als wij ook rekening houden met de vele mensen die geen uitkering hebben, maar zich, ontmoedigd, niet meer aanbieden op de arbeidsmarkt of die meer uren willen werken. Tegenover de 1,4 miljoen Nederlanders in één van de drie genoemde uitkeringen in 2017, zijn er volgens het CBS 1,5 miljoen Nederlanders die niet in een uitkering zitten maar wél willen werken of meer uren willen werken. Dan praten wij in Westland over een onbenut potentieel van eerder 10.000 Westlanders en tegen de 20 procent van de beroepsbevolking. Voor de hele provincie tezamen is het onbenutte potentieel dan zo'n 600.000 inwoners oftewel tegen de 30 procent van de beroepsbevolking (!).

Als wij de inschattingen van de OECD volgen dat hooguit tien procent van de banen in Nederland verloren zullen gaan door automatisering, robotica, kunstmatige intelligentie e.d. en dat de komende jaren vele nieuwe banen zullen ontstaan dan hebben wij een veel groter arbeidsaanbod nodig om te zorgen dat er voldoende goede mensen beschikbaar zijn (laag-, midden- en hoogopgeleid) en dat werkgevers de beste werknemers kunnen kiezen. Iedereen is dus nodig. Van een strategie gericht op het versterken van de kwaliteit van de hele beroepsbevolking, onderwijs, permanente educatie en arbeidsmobiliteit profiteren alle Westlanders en alle bedrijven waar Westlanders werken.

Daarbij zal er altijd sprake zijn van (groepen) mensen die niet mee kunnen komen, tijdelijk of permanent. De mensen die hun baan verliezen zullen niet altijd degenen zijn die aan de slag kunnen in de nieuw ontstane functies. Er zal sprake zijn van mismatches. Een tweedeling op de arbeidsmarkt tussen degenen die zich kunnen aanpassen en meekunnen met de nieuwe ontwikkelingen en gevraagde vaardigheden en zij die dat niet kunnen (door gebrek aan capaciteiten voor de moderne samenleving, onvoldoende sociale vaardigheden, laaggeletterdheid). Deze laatstgenoemde groep vraagt beleidsmatige aandacht.

2.4 Trends en kenmerken in wonen en ruimtelijke ontwikkeling

PLATFORM31

kennis van stad en regio

Trends en kenmerken in wonen en ruimtelijke ordening

- Sterke toename van aantal huishoudens in prognoses provincie
- Groei van eenpersoonshuishoudens driemaal groter dan paarhuishoudens
- Quality of living, kwaliteit woningvoorraad en variatie woonmilieus steeds belangrijker: concurrentie steden, gemeenten en regio's neemt toe
- Transformatie *bestaande* woningvoorraad
- Werken volgt wonen
- Welk type woningen voor wie wanneer?

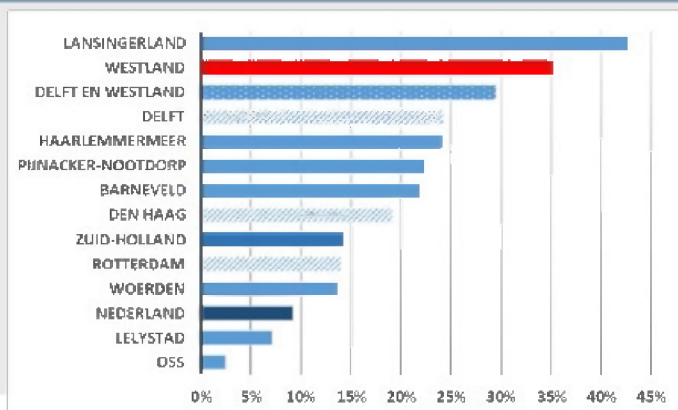
Westland moet een sterke kwantitatieve groei accommoderen, terwijl tegelijkertijd de woningen en woonmilieus sterk moeten veranderen door nieuwe woonwensen en de veranderende bevolkings- en huishoudsamenstelling. Vooral de toename van het aantal (oudere) eenpersoonshuishoudens is een belangrijke verandering van de huishoudsamenstelling (en woningen?).

De inwoners en toekomstige inwoners van Westland stellen steeds hogere eisen stellen aan de kwaliteit van hun woon- en leefomgeving. Mensen en huishoudens kiezen in toenemende mate hun woonplaats op grond van de 'quality of living' en kijken van daaruit welke banen bereikbaar zijn in de eigen gemeente of in de omgeving. Met een krimpende beroepsbevolking betekent dit dat op termijn de bedrijven zich daar gaan vestigen waar de mensen nog zijn ("werken volgt wonen"). Omdat door middel van de nieuwbouw de woningvoorraad maar mondjesmaat en zeer geleidelijk verandert, dient een belangrijke transformatie en kwaliteitsverbetering in de *bestaande* woningvoorraad plaats te vinden.

Bij de hogere eisen horen rood, groen en blauw beter met elkaar verbinden, meer kwaliteit, meer variatie, meer gemengde woon-werk milieus en meer functiemenging. Vooral kleinschalige projecten voor specifieke groepen doen het goed en woonvormen voor gelijkgestemden ("soort zoekt soort"). Dit past bij uw maatregel 16 "creatieve maatregelen wonen" en innovatieve woonvormen uit uw uitvoeringsprogramma.

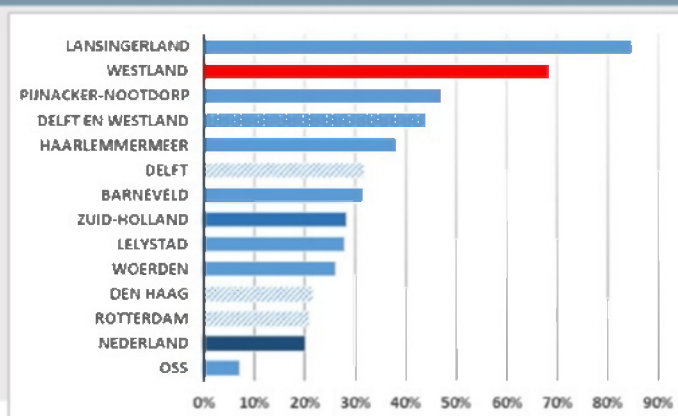
Toename aantal huishoudens 2017 – 2040 in procenten

Bron: Provinciale prognose BP2016 voor de provincie ZH, regio 'Delft en Westland', Westland en de overige Zuidhollandse gemeenten; overige gemeenten en Nederland: prognose CBS/PBL (bewerking Platform31).

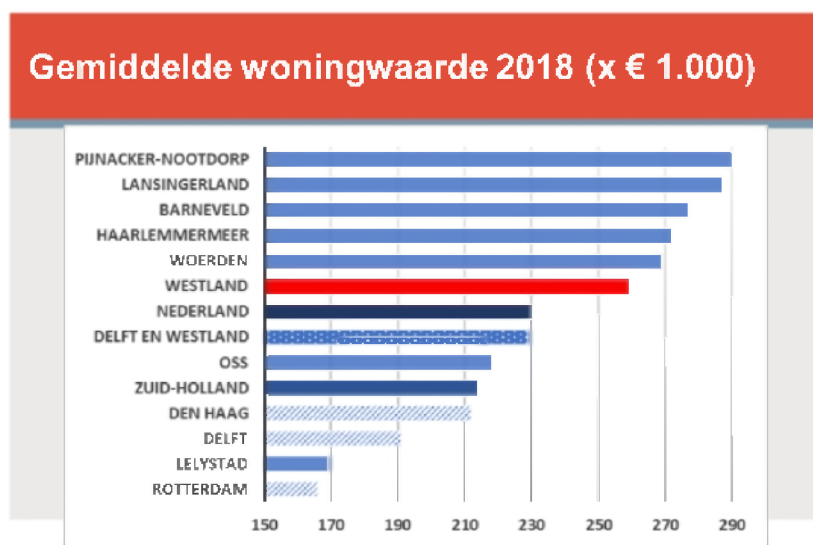
Het aantal huishoudens neemt in de provinciale prognose voor Westland toe van 44.000 in 2017 tot bijna 60.000 huishoudens in 2040. Een verwachte toename van 15.500 huishoudens; een groei van 35 procent. Deze toename zit in belangrijke mate in de eenpersoonshuishoudens. Vooral ook van ouderen waarbij een partner is weggefallen. De sterke groei van het aantal eenpersoonshuishoudens en de bescheiden toename van het aantal paar- of samenwonende huishoudens betekent een voortgaande gezinsverdunding in Westland.

Toename aantal eenpersoonshuishoudens 2017 – 2040 in procenten

Bron: Provinciale prognose BP2016 voor de provincie ZH, regio 'Delft en Westland', Westland en de overige Zuidhollandse gemeenten; overige gemeenten en Nederland: prognose CBS/PBL (bewerking Platform31).

Als kwaliteit steeds belangrijker wordt voor de woonplaatskeuze van mensen dan is de vraag hoe het staat met de kwaliteit van de woningvoorraad in Westland.

Bron: CBS-Statline

De gemiddelde woningwaarde is hoger dan in heel Nederland, de regio 'Delft en Westland' en de provincie. Wel zijn er vergelijkbare gemeenten waar de kwaliteit van de woningvoorraad hoger is. In de afgelopen anderhalf decennium is de gemiddelde woningwaarde in Westland, in vergelijkend perspectief, niet spectaculair gestegen (bijlage: B8).

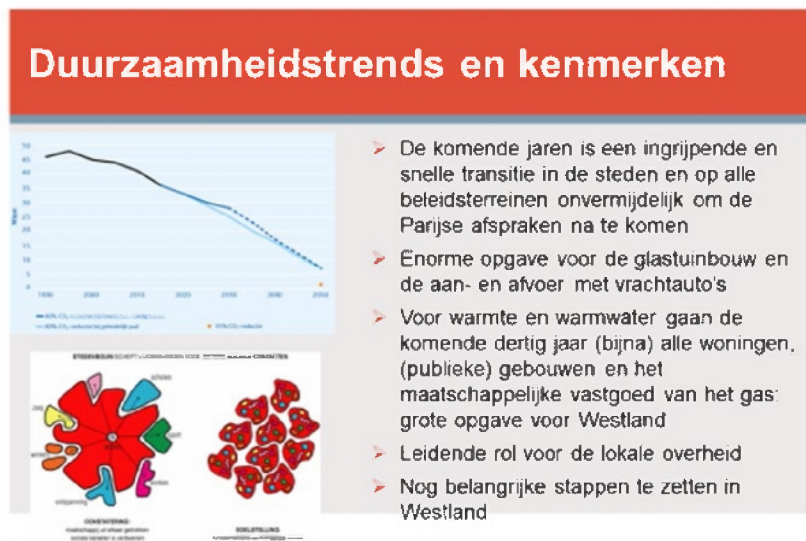
Bij de kwaliteit van de woon- en leefomgeving, 'rood', 'blauw' en 'groen' steeds beter met elkaar verbinden, en de hogere eisen die toekomstige bewoners zullen stellen aan hun woon- en leefomgeving, hoort de kwaliteit en nabijheid van 'natuur en landschap'. In vergelijking met de benchmarkgemeenten, gemeenten met een vergelijkbare omvang (100.000 – 300.000), de vergelijkbare gemeenten qua stedelijkheid (matig stedelijk), de provincie en Nederland scoort Westland op deze indicator niet bijzonder hoog (bijlage: B22).

2.5 Duurzaamheidstrends en ontwikkelingen

PLATFORM31

kennis van stad en regio

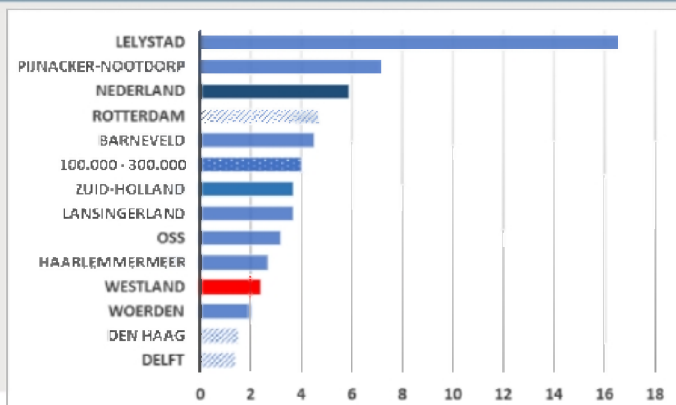
De transitie naar een duurzame economie en samenleving is de meest ingrijpende trend en ontwikkeling. Om de opwarming van de aarde te beperken tot maximaal twee graden Celsius moeten de emissies van broeikasgassen in 2050 met 80% tot 95% dalen ten opzichte van 1990. Deze transitie, in de relatief korte tijd van drie decennia, verandert op ingrijpende wijze onze manier van leven, wonen, werken, verplaatsen, recreëren, produceren en consumeren in en rond de stad. Er zijn drie fundamentele transities nodig: een *energie-transitie* (om het gebruik van fossiele brandstoffen tot bijna nul te reduceren), de transitie naar een *meer circulaire economie* (om de uitputting van grondstoffen en de uitstoot van reststoffen te verminderen) en een *gedeeltelijke eiwittransitie* (minder roodvlees en zuivel produceren en consumeren).

De drie fundamentele transities stellen de nationale en lokale overheid voor een aantal immense opgaven. Voor een duurzame energievoorziening zijn we aangewezen op een combinatie van biomassa, geothermie, zonne- en windenergie in combinatie met grootschalige energieopslag voor windstilte en donkere winterse periode. De energieproductie verschuift deels van nationaal naar lokaal (zoals het ooit was), huizen en gebouwen gaan van het gas, er worden warmte- en koudnetten aangelegd en het elektriciteitsnet wordt verzaamd en slimmer. Daarbij moeten de geherstructureerde bestaande en nieuwe woningen ook nog betaalbaar blijven. De gemeenten hebben mijns inziens een belangrijke, niet-vrijblijvende rol in deze transitie. Omdat de meeste burgers de duurzaamheidstransitie nog niet een belangrijke prioriteit vinden en het zeer ingewikkeld zal zijn om de ingrijpende wijzigingen in wonen, werken, recreëren, verplaatsen, produceren en consumeren met voldoende snelheid te realiseren, is, mijns inziens, een leidende *publieke* rol van de overheid onmisbaar. De trends en ontwikkelingen gaan zeker niet altijd gepaard met maatschappelijk applaus (zie het betoog van Thierry Baudet dat de klimaattransitie 1.000 miljard gaat kosten, dat de hele klimaatdiscussie onzin is en het framen van politici als 'klimaatdrammers'). De overheid moet burgers en andere belanghebbenden overtuigen van het gezamenlijke publieke belang.

De belangrijke rol van de overheid is er ook omdat de trends op het gebied van verduurzaming allemaal vergaande ruimtelijke consequenties hebben. Of het nu gaat over de stedelijke energietransitie, meer duurzame energie, windturbines, zonneweiden, geothermie, warmte- en koudnetten of over de noodzakelijke CO₂-opslag.

Voor Westland zijn er nog belangrijke stappen te zetten in de duurzaamheidstransitie.

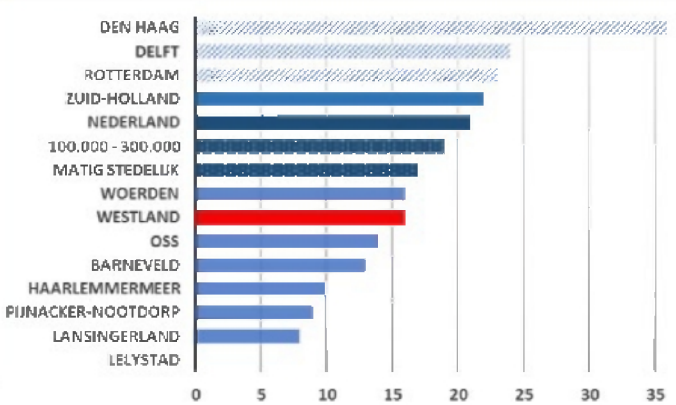
Hernieuwbare energie in procenten 2016

Bron: waarstaatjegemeente.nl

Het percentage hernieuwbare energie (windenergie, zonne-energie, biomassa, getijdecentrale, geothermie) is in Westland niet zeer hoog. Wel is het vermogen aan zonne-energie per 1.000 inwoners in vergelijkend perspectief hoog (bijlage: B9).

Percentage woningen met het energielabel F of G in de totale woningvoorraad in 2018

Bron: waarstaatjegemeente.nl

De voorraad woningen dat nog een energielabel F of G heeft, is ten opzichte van enkele benchmarkgemeenten (Oss, Barneveld, Haarlemmermeer, Pijnacker-Nootdorp, Lansingerland en Lelystad) aan de hoge kant.

Verder is het gemiddelde gas- en elektriciteitsgebruik in Westlandse koopwoningen ten opzichte van de benchmarkgemeenten noch zeer hoog noch zeer laag (bijlage: B10 en B11). Westland steekt alleen met kop en schouder boven de benchmarkgemeenten uit als gekeken wordt naar het opgestelde vermogen aan zonne-energie (bijlage: B9).

2.6 Waar staat Westland: conclusies

Dat leidt wat mij betreft tot de volgende tussenstand voordat ik de presentatie afrond langs uw vier perspectieven.

__PLATFORM31__

kennis van stad en regio

Waar staat Westland: conclusies (1)

- Ligging sterk punt (maar wordt nog onvoldoende uitgebuit; naar binnen gekeerd eiland in een metropoolregio)
- Internationaal vermaard economisch cluster
- Niets verontrustends:
  - ✓ groei bevolking en huishoudens (maar excelleren op twee borden)
  - ✓ groei beroepsbevolking biedt kansen
  - ✓ saldo binnenlandse migratie duidt op aantrekkelijkheid
  - ✓ sterke economie met beperkte banengroei (sterk beïnvloed door conjuncturele en geopolitieke ups en downs)
  - ✓ beperkte sociale problematiek
  - ✓ kwaliteit onderwijs, weinig verzuim en voortijdig schoolverlaters
  - ✓ weinig geregistreerde misdrijven

__PLATFORM31__

kennis van stad en regio

Waar staat Westland: conclusies (2)

- Maar tegelijkertijd grote opgave:
  - ✓ sterke groei zonder schuifruimte
  - ✓ moeten excelleren op twee schaakborden: groei accommoderen én verbeteren
  - ✓ verduurzaming
  - ✓ klimaatadaptatie en –mitigatie
  - ✓ verkeer, vervoer, mobiliteit en bereikbaarheid (kris-kras)
  - ✓ kwaliteit woningen en woonmilieus moet beter
  - ✓ onduidelijke regionale positie en profilering
  - ✓ het realiseren van de ambities 'welvarend Westland', 'goed toeven in Westland', 'een sterke samenleving in Westland' en 'bevlogen besturen'

3 Uitdagingen en gedurfde stappen per perspectief van het Westlands Programma

Nu vat ik samen wat mijns inziens belangrijke opgaven zijn om uw perspectieven te realiseren. Vervolgens reik ik enkele gedurfde stappen aan die u met elkaar of in uw toekomstvisie verder zou kunnen bespreken met elkaar. Ik heb voor deze invalshoek gekozen omdat u een open bestuursstijl wilt hanteren, open staat voor creatieve ideeën en innovatief wilt zijn.

3.1 Welvarend Westland: uitdagingen

PLATFORM31 kennis van stad en regio

Perspectief 'Welvarend Westland' (1)

Uitdagingen:

- Uniek economisch profiel en sterk internationaal cluster (90 procent van de gemeenten jaalors op Westland)
- Herstructureren, transformeren en verduurzamen glastuinbouw
- Volop inzetten op cluster en/of diversificatie?
- Voorzien in de behoefte aan meer gemengde woonwerkmilieus?
- Flexibiliteit, aanpassingsvermogen, veerkracht, kwaliteit arbeidsaanbod: dé sleutel voor economisch succes

Uw tuinbouwcluster oogst mondiale bewondering. De duizend bedrijven en de 2.400 ha tuinbouw maken Westland de grootste glastuinbouwgemeente in de wereld. In Nederland komt Lansingerland met 750 ha nog niet tot een derde van het areaal in Westland. De productiewaarde is € 7 miljard en de exportwaarde € 14 miljard (vanwege de mondiale handelsplaats die Westland is). De sector zorgt voor 24 procent van het overschot op de betalingsbalans en de sector is goed voor meer dan 260.000 directe en indirecte arbeidsplaatsen. De sierteelt maakt 60 procent uit van de wereldhandel in sierteelt en het aandeel van de bollen in de wereldhandel is 90 procent. De additionele omzet in de veredelingsbedrijven is € 2½ miljard en de additionele productiewaarde in de toeleverende maakindustrie is € 1½ tot € 2 miljard. Een sector die met het World Horti Center en de Greenport Campus haar vooruitstrevende positie wil bestendigen.

Dat maakt dat u mijns inziens volledig moet inzetten op het aanpassen, transformeren en verduurzamen van de glastuinbouw. Ik vind het een verademing om vandaag voor het college van Westland te spreken. Een gemeente die, als een van de uitzonderingen in Nederland, over een uniek, internationaal vooraanstaand cluster beschikt met de glastuinbouw. Dat is wel andere koek dan de vele identieke speerpunten die ik elders in het land bij gemeenten aantref: Health Valleys, Energy Valleys, logistieke bedrijvigheid, ICT, et cetera.

Ik zie in de stukken dat u ook aan het nadenken bent over meer diversificatie. Dat lijkt mij minder logisch. Een sterk gediversifieerde economie treft u aan in de omgeving. In Den Haag, in Rotterdam en in de Zuidvleugel. Waarom zou Westland nastreven wat in de omgeving al aanwezig is. Als ik kijk naar het grote aantal banen per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 tot 75 jaar in Westland in vergelijkend perspectief (bijlage: B12) en de

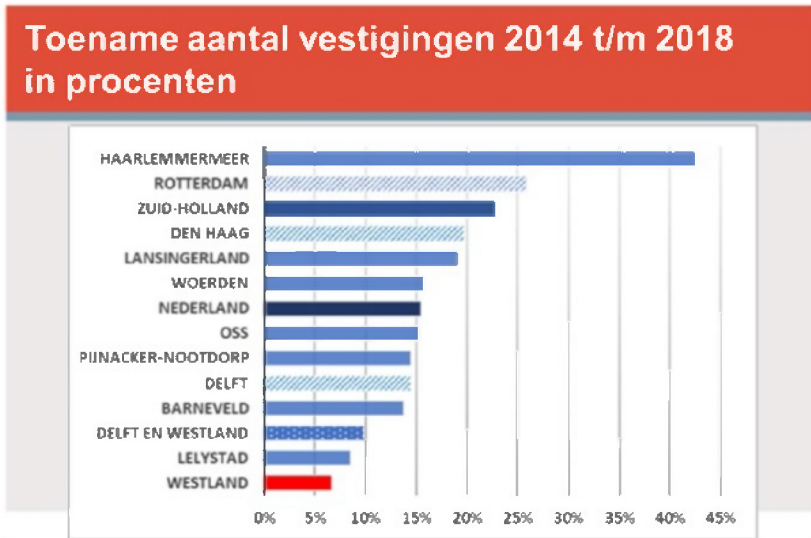
verhouding tussen het aantal banen en het aantal woningen (bijlage: B20) dan zie ik geen reden om ontevreden te zijn met uw economische structuur. Dus waarom niet voor 100, 150 of 200 procent inzetten om uw echte unieke juweel nog verder te laten floreren (economisch, sociaal, beroepsbevolking, innovatie, verduurzaming)? En de vrachtwagenproblematiek is misschien niet eens zo moeilijk op te lossen.

Focus gezien de economische trends en ontwikkelingen daarbij niet te zeer op de monofunctionele bedrijfsterrinen. Door schaalvergroting in het bedrijfsleven, digitalisering en verduurzaming is er een toenemende behoefte aan meer gemengde multifunctionele gebieden: centrumgebieden, gemengde woon-werklocaties, knooppuntlocaties en third places als koffiégelegenheden en dergelijke. ZZP'ers en kleine bedrijven werken steeds vaker thuis, in koffiezaken of op andere ontmoetingsplekken. Door de toenemende behoefte aan samenwerking en kennisdeling winnen werkplekken die goed met het openbaar vervoer te bereiken zijn aan populariteit. Ook de werkgelegenheid in Westland bevindt zich, naast de glastuinbouw en de logistieke bedrijven, waarschijnlijk reeds grotendeels op informele werkmilieus en in woonwijken. In het hele land zien wij dat de grootste groei niet langer op monofunctionele en op functiescheiding gerichte bedrijventerreinen of kantoorlocaties plaats vindt maar in het centrum, op informele locaties en in woonwijken.

De economische onzekerheden, het disruptieve karakter van de technologische ontwikkelingen en de ingrijpende duurzaamheidstransitie maken duidelijk dat het aanpassingsvermogen en de veerkracht van de Westlanders, Westlandse ondernemingen, maatschappelijke organisaties en de gemeentelijke organisatie voor de toekomst cruciaal zijn. En dat maakt het ondernemerschap, het arbeidsmarktbeleid en het onderwijs een belangrijke prioriteit.

De internationale concurrentie en de zich snel ontwikkelende technologie zorgen ervoor dat het meer dan ooit belangrijk is om te blijven investeren in het op peil houden en aanleren van nieuwe kennis en vaardigheden. Niet alleen is het belangrijk om te voorkomen dat mensen door het langs de kant staan, ontmoedigd raken of vaardigheden verliezen. Het is ook belangrijk om te blijven investeren in de kwaliteit en kwantiteit van de beroepsbevolking op de langere termijn. Dit werkt bovendien positief door in de ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit. Beleid gericht op het vergroten van het arbeidsaanbod en het aantrekkelijker maken van werken, is goed voor de economische groei. Internationaal onderzoek laat zien dat méér arbeidsaanbod de loonontwikkeling kan drukken, maar – in tegenstelling tot wat veel mensen intuïtief verwachten (“lump of labour fallacy”) – leidt dit op de lange termijn niet tot een hogere werkloosheid. Zo heeft de enorme toename van arbeidsparticipatie van vrouwen in de jaren negentig van de vorige eeuw (U weet wel “de puinhopen van Paars”) geleid tot hoge economische groei en meer werkgelegenheid, zonder dat de werkloosheid onder mannen of jongeren steeg. Kortom, de hoeveelheid banen ligt niet vast in een regio, maar hangt af van het aantal mensen dat zich aanbiedt op de arbeidsmarkt (en de regelgeving en de vormgeving van de instituties; ‘loont werken’ bijvoorbeeld).

Hoe sterk is het ondernemerschap in Westland? Als ik kijk naar de toename van het aantal vestigingen in de afgelopen vijf jaar lijkt het niet zo sterk als u in teksten beweerd. Als ik kijk naar het aantal oprichtingen per 1.000 vestigingen (bijlage B13) of het aantal ZZP'ers ten opzichte van het aantal banen (bijlage: B15) dan is het beeld ook niet bijzonder florissant. Iets positiever is het aantal snelgroeiende ondernemingen per 1.000 vestigingen (bijlage: B14) en de relatief hoge inkomens van de Westlandse ZZP'ers (bijlage: B16).

Bron: LISA (bewerking en berekening Platform31)

Daar staat tegenover dat uw concurrentievermogen in vergelijkbaar perspectief uitstekend is (bijlage: B1) evenals de factor 'arbeid'. Dit geldt ook voor het onderwijs, de bruto-arbeidsparticipatie en de ruimtelijke vestigingsvoorwaarden. Al met al een goede basis voor het perspectief 'Welvarend Westland'.

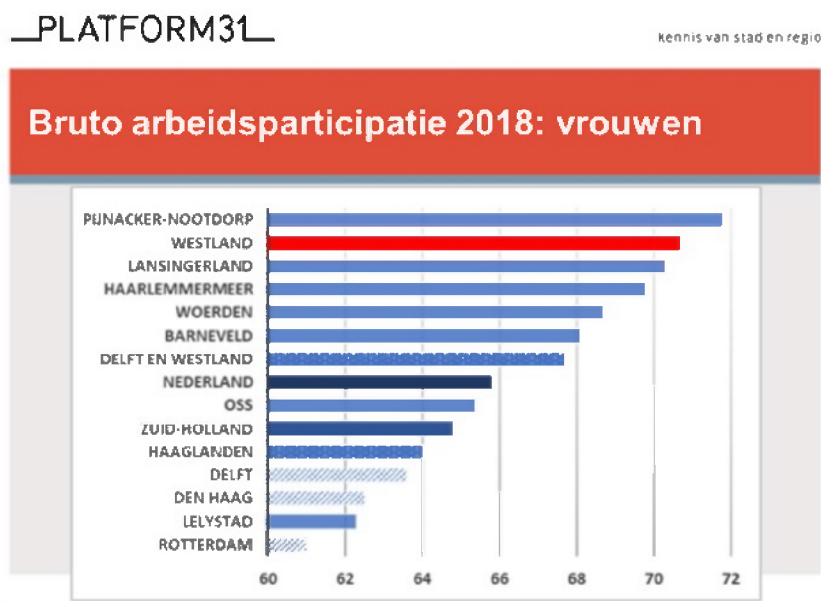
Bron: waarstaatjegemeente.nl

De kwaliteit van onderwijs is relatief hoog in Westland.² Ook met het geringe aantal voortijdige schoolverlaters (bijlage: B17) en het relatieve verzuim (bijlage: B18) lijkt het in vergelijkend perspectief wel goed te zitten in Westland. Vooral het relatief geringe aantal voortijdig schoolverlaters vind ik opmerkelijk omdat er vele baanmogelijkheden zijn voor de jongeren in hun directe omgeving. Alleen de score op "kennis" is zeer laag in

² Het oordeel over de kwaliteit van het onderwijs (incl. volwassenonderwijs) is uitgedrukt in een score van 0 (zeer laag) tot 100 (zeer hoog). De indicator onderwijs kent de volgende zeven bouwstenen: aanbod (afstand tot) basisscholen, aanbod (afstand tot) voortgezet onderwijs, eindexamen cijfer voortgezet onderwijs, jeugdwerkloosheid, onvertraagd naar diploma, opleidingsniveau en voortijdig schoolverlaters. Jeugdwerkloosheid is hierbij opgenomen omdat dit een indicatie geeft hoe onderwijs en arbeidsmarkt op elkaar aansluiten.

vergelijkend perspectief (bijlage: B3). Maar dit lijkt in belangrijke mate samen te hangen met de definitie van de 'kennis' variabele. De gecombineerde en gecumuleerde kennis van het glastuinbouwcluster wordt in de kennisdefinitie niet goed gevangen.

Bron: CBS-Statline

Een sterk punt is de hoge arbeidsparticipatie van vrouwen en van mannen en vrouwen tezamen (bijlage: B19).

Bron: waarstaatjegemeente.nl

Ook de ruimtelijke vestigingsvoorwaarden zijn hoog in Westland in vergelijkend perspectief.³

³ Alle gemeenten zijn door TELOS (waarstaatjegemeente.nl) gescoord op 'ruimtelijke vestigingsvoorwaarden' met een score van 0 tot 100. De score op ruimtelijke vestigingsvoorwaarden is samengesteld op basis van vijf variabelen: 'voorraad bedrijfsterreinen', 'bruto/netto oppervlakte bedrijfsterreinen', 'verouderde bedrijfsterreinen', 'leegstaande kantoren' en 'leegstaande winkels'.

3.2 Welvarend Westland: gedurfde stappen

Wat zijn gedurfde stappen om 'Welvarend Westland' dichterbij te brengen? U snapt dat dit ook vooral voor de discussie is bedoeld.

PLATFORM31 kennis van stad en regio

Perspectief 'Welvarend Westland' (2)

Gedurfde stappen:

- Neem afscheid van het denken over diversificatie
- Concentreer beleid op het versterken, herstructureren en transformeren van het unieke sterke cluster glastuinbouw
- Bevorder ondernemerschap in de volle breedte
- Sterker en dwingender regionaal arbeidsmarktbeleid
- Mobiliseer onbenutte potentieel (zet niet alle kaarten op arbeidsmigranten)

Bevorder ondernemerschap in de volle breedte met lage lasten, minder of geen regelgeving, een rode loper aanpak, sterk accountmanagement (met economie in de lead en niet Werk en Inkomen), functiemenging en een dwingender regionaal arbeidsmarktbeleid.⁴

Bij het verlagen van lasten en het vereenvoudigen van vergunningen kan men denken aan:

- Verlagen of schrappen van kosten, retributies en belastingen als reclamebelasting, precariobelasting, marktgeden.
- Verlagen of schrappen van de OZB voor starters en/of kleine ondernemers. Den Haag heeft bewust, al twee Collegeperiodes lang, de OZB voor startende bedrijven afgeschaft en voor kleine ondernemingen met een derde verlaagd. Startende ondernemers betalen de eerste vijf jaar geen OZB, de bovengrondse precario is met 50 procent verlaagd en men heeft circa vijftig legesfeiten geschrapt. De gemeente constateert dat met lagere lasten het aantal faillissementen daalt en de investeringen toenemen. Men wil verder gaan met het afschaffen van de precariobelasting voor voorwerpen op en boven de gemeentegrond (m.n. terrassen en uithangborden) en de introductie van de mogelijkheid van een belastingpauze voor kleine ondernemers en ZPP'ers met een laag inkomen.
- Het reduceren van baatbelastingen en het afschaffen van reclamebelastingen en precariorechten heeft vaak een beperkt effect op de eigen inkomsten van de gemeente, terwijl de uitvoeringskosten vaak hoog zijn.
- Verlagen van de leges voor de uitvoering van een vooronderzoek t.b.v. een vergunning of wijziging bestemmingsplan.
- Afschaffen van vergunning voor voorwerpen op of aan de weg (soms kennen gemeenten tweehonderd regels over reclameborden te handhaven in een winkelstraat).
- Afschaffen horecaexploitatievergunning zeker voor horeca in winkels, culturele instellingen, sportaccommodaties, zorginstellingen e.d..
- Verleen alle (overgebleven) APV-vergunningen voor onbepaalde tijd, tenzij de aard van de vergunning zich hiertegen verzet (zoals evenementenvergunning).

⁴ Veel inspiratie voor stappen om het brede MKB (geen starters, geen ZPP'ers, geen grootbedrijf) te laten groeien, zijn te halen uit de twintig werkzame praktijkvoorbeelden in: Joost van Hoorn, Erwin Riedstra, David Louwerse, Joeri van den Ende en Janneke ten Kate, *Aan de slag voor het brede MKB. Wat steden, regio's en het Rijk voor het brede MKB kunnen doen. Lessen, aanbevelingen en praktijkvoorbeelden*, Platform31, Den Haag, maart 2019.

- Schaf de reclamevergunning af.
- Schaf welstandsbeleid en welstandscommissie af.
- Verminder de toezichtlasten met 25 procent.
- Beperk de precariorechten voor objecten die groter zijn dan twee m².
- Digitaliseer alle vergunningen en verkort de doorlooptijden voor vergunningen.
- Stel een accountmanager aan die zorgt voor tijdige en integrale vergunningaanvraag.
- Kies voor een rode loper aanpak met één accountmanager voor het bedrijfsleven die economie, sociaal, participatie, onderwijs en RO-vergunningen combineert. Zorg voor optimale bereikbaarheid van de accountmanagers: 06-nummers, mailadres en foto op website, werken op locatie.
- Onderzoek regelmatig door middel van een ondernemerspeiling de kwaliteit van de gemeentelijke dienstverlening en de perceptie bij ondernemers over de kwaliteit van de gemeentelijke dienstverlening.
- Bevorder functiemenging en 'blurring'. Om het ondernemerschap te bevorderen, kan maximaal gebruik gemaakt worden van functiemenging. De gemeente Westland kan in bestemmingsplannen opnemen: 'B&W kan vrijstelling van de bestemmingsverplichting verlenen indien dit niet tot nadeel van derden leidt'. Men kan afscheid nemen van archaische ruimtelijke ordeningsregels (maximaal 30 procent van de woonruimte voor bedrijf, alleen ondernemer zelf, geen reclame-uitingen, geen opslag). Zo is het in Almere mogelijk om tot 50 procent van de woning te gebruiken voor bedrijfsactiviteiten aan huis. Bovendien is het mogelijk om aan huis 25 m² winkelopervlakte te gebruiken. Ook op binnenstedelijke bedrijventerreinen is meer functiemenging mogelijk gemaakt. In het Nieuwe Bestemmingsplan Centrum Almere (het centrale winkelgebied van Almere) is een gemengde bestemming opgenomen zodat er makkelijk, flexibel en multifunctioneel gewisseld kan worden tussen functies. Verder is het grootste deel van Almere welstandsvrij gemaakt. Voor bouwwerken is er nog nauwelijks een welstandstoets. Het loslaten van deze regels dient niet alleen om het ondernemerschap te bevorderen, maar moet ook leiden tot een gevarieerder straatbeeld in de wijken.
- Stimuleer sociaal ondernemerschap en allerlei mengvormen tussen de formele economie en de meer informele economie in de vorm van buurtzorg, buurthuizen, buurtbedrijven, coöperaties, stadslandbouw, buurtrestaurants, huiskamerverkopen en allerlei vormen van ruilhandel en gedeelde consumptie.
- Bestrijdt gezeur en bureaucratie met vuur en zwaard, maak starten in één dag mogelijk, zorg voor slimmer, minder belastend, toezicht, geef vertrouwen en neem risico's, gebruik creatief het aanbestedingsbeleid en betaal rekeningen aan kleine bedrijven in één week. Denk ook aan symbolen en (grote)gebaren (bijvoorbeeld parkeervergunning voor bedrijven en werknemers goedkoper dan voor inwoners, Den Haag met geen OZB voor starters, functiemenging in Almere).
- Bevorder veelzijdige bedrijfshuisvesting met grote variatie in prijs, kwaliteit en huurtermijnen. Woonwerkvoorzieningen, bedrijfsverzamelgebouwen, (tijdelijke) huisvesting voor eenpitters en ZZP'ers.
- Tender de sociale vraagstukken van de gemeente Westland en daag de markt uit. Net zoals gebouwen en stadsvernieuwingprojecten getenderd worden om de beste ideeën te krijgen. Een variant is het organiseren van prijsvragen. Dat gaat verder dan uw right-to-challenge.

Vergroten arbeidsmarkproductiviteit belangrijker dan vergroten arbeidsparticipatie

Vanwege de afname van de beroepsbevolking moet het onderwijs, het verhogen van de arbeidsparticipatie en het verhogen van de arbeidsproductiviteit het strategische hart zijn van de arbeidsmarktagenda. Daarbij is het vergroten van de arbeidsparticipatie verre van eenvoudig in Nederland. Het verbeteren van de kinderopvang en de fiscale kindregelingen leidt niet tot meer arbeidsaanbod voor de economische sectoren buiten de kinderopvang zelf. Terwijl in Nederland mannen minder gaan werken als vrouwen méér gaan werken. Door de grote populariteit van deeltijdarbeid en de lage arbeidsparticipatie wordt in Nederland slechts de helft van het totale arbeidspotentieel benut. In het Nederlandse "deeltijdparadijs" werkt slechts 30% van de Nederlandse vrouwen fulltime tegen 70% gemiddeld in de OECD-landen. Als wij in Nederland het gemiddeld aantal uren zouden werken als in Zweden en Zwitserland (1.600 uur per jaar i.p.v. de gemiddelde 1.380 uur in Nederland) en een participatiegraad zouden kennen van 80% (in plaats van de gebruikelijke 75% in Nederland) dan zou er 25% méér uren gewerkt worden. En dit zou allerlei positieve gevolgen hebben voor het bedrijfsleven en de werkgelegenheid.

Recentelijk heeft McKinsey becijferd welke gedeelde opbrengsten en gemiste maatschappelijke baten gepaard gaan met de sterke voorkeur voor deeltijdarbeid in Nederland. Als Nederland op het vlak van gendergelijkheid net zo goed zou scoren als de best presterende landen om ons heen, zou de economie een extra impuls krijgen van € 114 miljard, oftewel 17 procent. Bij volledige gelijkheid van mannen en vrouwen zouden alle Nederlanders samen € 221 miljard rijker zijn, een toename van 32 procent. En als alle in deeltijd werkende vrouwen in de zorg en het onderwijs één uur extra zouden werken per week zouden de tekorten aan verpleegkundigen en onderwijzers opgelost zijn.⁵

Ondanks de grote winst die theoretisch is te boeken door het vergroten van het geringe aantal arbeidsuren per werkende in Nederland, gaat de Europese Commissie er van uit dat, door de grote voorkeur voor vrije tijd in Nederland, de toekomstige groeibijdrage meer moet komen van een toename van de arbeidsproductiviteit dan van een groter arbeidsaanbod. Voor de economische groei per hoofd van de bevolking wordt de arbeidsproductiviteit als de enige permanente bron van groei gezien. Dit plaatst het verbeteren van de kwalificaties en vaardigheden van werknemers, en permanente educatie, in de frontlinie van beleid.

Een sterker en dwingender regionaal arbeidsmarktbeleid

- Breng meer samenhang aan tussen de beleidsterreinen 'economie', 'arbeidsmarkt', 'Werk en Inkomen', 're-integratie' en 'onderwijs'.
- Besteedt meer aandacht voor de kwaliteit en variatie in het onderwijs, blended learning, 21st century skills.
- Dwing als opdrachtgever bij het Werkbedrijf af dat klantmanagers evidence-based werken, nieuwe aanpakken experimenteel toetsen en de effecten van hun aanpakken systematisch monitoren en evalueren.
- In een aantal sectoren en voor een aantal beroepen waar vraag naar is, is de instroom in het onderwijs ontoereikend om de vervangings- en uitbreidingsvraag op te vangen. Een voorlichtingscampagne kan dit onder de aandacht brengen met schoolbesturen, ouders en leerlingen.
- De meeste vacatures ontstaan door de vervangingsvraag en niet door de uitbreidingsvraag. De vervangingsvraag ontstaat vooral doordat personeel naar een andere werkgever vertrekt, met pensioen gaat, (tijdelijk) vervangen moet worden in verband met zwangerschap of ziekte, of omdat tijdelijke contracten van flexwerkers eindigen. Vooral de vervangingsvraag die ontstaat omdat oudere medewerkers met pensioen gaan, kan op voorhand goed gekend worden. Dit maakt het (theoretisch) mogelijk om op tijd voldoende mensen met de goede kwalificaties opgeleid te hebben. De gemeente, het Werkbedrijf en werkgevers kunnen veel intensiever op deze kenbare vervangingsvraag inspelen.
- De begeleiding, bemiddeling en controle op verplichtingen voor mensen met een kleine afstand tot de arbeidsmarkt (wortel én stok).
- Pak laaggeletterdheid aan met meer, specifieke en informele scholingsinspanningen en voorkom schooluitval en groenpluk. Een grotere inzet op het versterken van de Nederlandse taalvaardigheid met gemeentelijke middelen is voor deze groep een optie.

Verleg de focus van de korte termijn naar de lange termijn

In het arbeidsmarktbeleid zijn er twee perspectieven die moeilijk zijn te combineren omdat zij enerzijds op de lange termijn betrekking hebben en anderzijds op de meer korte termijn. Het *investerings- en kennisperspectief* legt de focus op hoger opgeleiden die als motor worden gezien voor kennis en innovatie, de dynamiek op de woningmarkt en die zorg dragen voor koopkracht en allerlei spillovers die de regionale economie ten goede komen. Het investeringsperspectief uit zich in investeringen in de kenniseconomie en in topsectoren, van scienceparks tot incubators, geregisseerd door Economic Boards en netwerken van grote bedrijven. Dit perspectief spreekt niet van werkloosheidsbeleid, maar van een human capital agenda. Het is de productiviteitszijde van de arbeidsmarkt die vooral de 'kansen en mogelijkheden' benadrukt.

De tweede invalshoek is het *schadelast- en compensatieperspectief*: van werklozen en arbeidsbeperkten die moeilijk aan het werk komen omdat eenvoudige arbeid simpelweg te duur is geworden voor de productiviteit die zij kunnen leveren. Of die uit de markt worden gedrukt door hoger geschoolden. Het gaat hier vooral om lager

⁵ Wieteke Graven en Mekala Krishnan, *Het potentieel pakken: de waarde van meer gelijkheid tussen mannen en vrouwen op de Nederlandse arbeidsmarkt*, McKinsey Global Institute, Amsterdam/Boston, september 2018.

opgeleiden, soms arbeidsmigrant, soms arbeidsgehandicapt, soms op leeftijd, die de werkloze onderkant van de arbeidsmarkt bevolken dan wel behoren tot de outsiders. Bij dit perspectief worden niet de kansen benadrukt, maar de armoede, zorg en schadelast die compensatie via sociale zekerheidswetgeving met zich mee brengt. Gezien het beslag dat de financiële budgetten en risico's voor participatie, economie en onderwijs op de gemeentebegroting leggen, is het begrijpelijk dat het schadelast- en compensatie perspectief vaak de voorrang heeft. Toch zijn verschuivingen naar de lange termijn en het investerings- en kennisperspectief zeer wel te overwegen met de optiek 'Welvarend Westland'.

Benut de vergrijzing om het ondernemerschap te bevorderen en Welvarend Westland een impuls te geven

De sterke vergrijzing kan óók omgezet worden in een kracht. Er is nog een lange periode dat mensen actief willen en kunnen zijn. En wij doen de mensen en de samenleving (in het licht van de krimpende beroepsbevolking in Nederland) tekort door daar géén rekening mee te houden. Er is bovendien een belangrijke kans op méér ondernemerschap en méér startende kleine ondernemingen als wij de jongouderen serieus nemen. In Amerika is de kans dat mensen tussen 55 en 65 jaar een onderneming starten 65 procent groter dan dat mensen tussen 20 en 34 jaar een onderneming starten. In het Verenigd Koninkrijk is 40 procent van de nieuwe ondernemers ouder dan vijftig jaar en bijna 60 procent van de 70-plussers werkt nog als ZZP'er. En juist de huidige flexibele, onzekere, klusjeseconomie past uitstekend bij de ouderen die naast hun AOW en pensioen op een flexibele wijze nog economisch mee willen doen en iets bij willen verdienen.

3.3 Goed toeven: uitdagingen

PLATFORM31 kennis van stad en regio

Perspectief 'Goed toeven' (1)

Uitdagingen:

- Sterke verandering bevolking en huishoudens en sterke groei
- Levensloopbestendig, duurzaam, NOM
- Quality of living wordt belangrijker
- Groen, blauw en rood beter verbinden
- Bereikbaarheid banen (kris-kras verbindingen)
- Ingrijpende duurzaamheidstransitie
- Geen ruimte

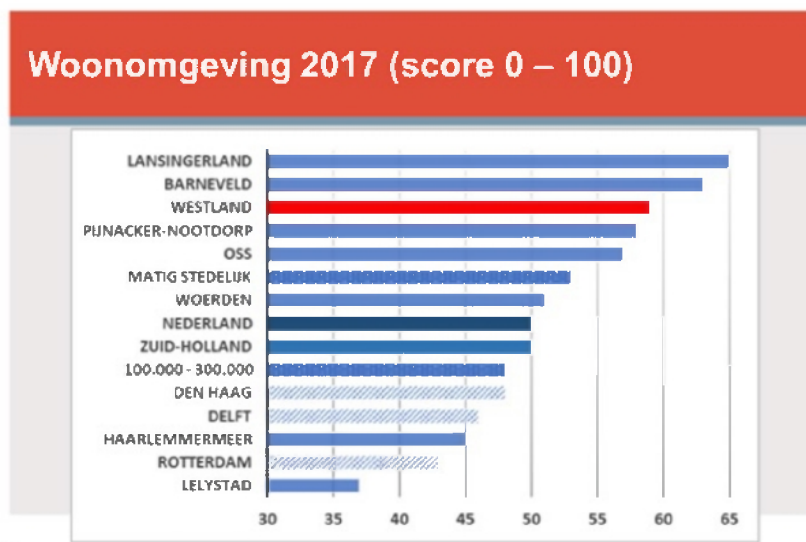
Westland moet een sterke kwantitatieve groei accommoderen (+ 31.000 inwoners en + 15.500 huishoudens in de provinciale prognose), terwijl tegelijkertijd de woningen en woonmilieus sterk moeten veranderen door nieuwe woonwensen en de veranderende bevolkings- en huishoudsamenstelling. De verduurzaming van de (bestaande) woningvoorraad en het verkeer en vervoer hoort daar bij en kan een positieve impuls geven aan het goede toeven.

Omdat de toekomstige Westlanders, mede in het licht van de verdergaande gezinsverdunding, hun ideale woon- en leefomgeving kiezen en van daaruit kijken welke banen bereikbaar zijn in de eigen gemeente of in de omgeving zijn goede kris-kras verbindingen in de regio van groot belang. Daarbij is opvallend dat Westland, ondanks het ontbreken van treinstations, in vergelijkbaar perspectief relatief goed scoort op 'infrastructuur en bereikbaarheid' (bijlage: B23). Op termijn kan de bereikbaarheid van en leefbaarheid in Westland sterk

verbeteren door *Mobility as a Service* (MAAS). De verwachting is dat het mobiliteitssysteem van de toekomst bijna volledig zal worden gestuurd door zelflerende algoritmes. De rol van data-infrastructuur wordt in de steden, gemeenten en regio's daardoor minstens zo bepalend als die van de weginfrastructuur. Ze gaan op in één enkele mobiliteitsinfrastructuur. Het datanetwerk maakt het mogelijk om de ketenmobiliteit (integreren van alle vormen van mobiliteit) en echt vraaggestuurd vervoer te optimaliseren. Het lange-termijn perspectief van MAAS is: betere doorstroming, grotere veiligheid, minder emissies, minder parkeerplaatsen en een grotere mobiliteit voor ouderen. De gemeente Westland kan nastreven om in deze ontwikkeling voorop te lopen.

PLATFORM31

kennis van stad en regio

Bron: waarstaatjegemeente.nl

De score op woonomgeving (van 0 tot 100) is relatief hoog in Westland.⁶ Goed toeven heeft ook te maken met 'kunst en cultuur'. Westland scoort wat dat betreft niet hoog in vergelijkend perspectief (bijlage: B21). Hieraan kan een argument ontleend worden om maximaal in te zetten op het gebruik van kunst- en cultuurvoorzieningen door Westlanders in de omringende steden. De complementariteit van de voorzieningen in de regio maakt ook de woonaantrekkelijkheid en het goede toeven in Westland beter.

'Goed toeven' heeft ook te maken met 'veiligheid'. De overlast is verminderd (bijlage: B25) evenals de sociale veiligheid (bijlage: B26); alhoewel minder dan in diverse vergelijkbare gemeenten. Wel is het aantal misdrijven relatief sterk gedaald en zijn de onveiligheidsgevoelens sterk verminderd.

⁶ De score op 'woonomgeving' van 0 (zeer laag) tot 100 (zeer hoog) is gebaseerd op: tevredenheid woning, tevredenheid winkels, tevredenheid woonomgeving, leegstand woningen, nieuwbouw woningen, migratiesaldo en afstand dagelijkse voorzieningen.

Bron: waarstaatjegemeente.nl

Het zit redelijk goed met de veiligheid in Westland in vergelijkend perspectief.

Bron: waarstaatjegemeente.nl

En de onveiligheidsgevoelens zijn sterk verbeterd.⁷ De veiligheid in Westland wijkt positief af van het landelijk gemiddelde (bijlage: B27).

⁷ De index onveiligheidsbeleving is ontwikkeld door het WODC, in opdracht van het Ministerie van Veiligheid en Justitie en de VNG. De index onveiligheidsbeleving is een maat voor ervaren onveiligheid in de eigen buurt. Het uitgangspunt is de situatie in 2012. De waarde van 2012 is gesteld op 100. Hoe lager het cijfer in de jaren daarna, hoe sterker de verbetering ten opzichte van 2012. De index wordt jaarlijks berekend voor alle gemeenten in Nederland. De index onveiligheidsbeleving maakt het mogelijk gemeenten met elkaar te vergelijken en laat zien hoe de onveiligheidsbeleving verandert in de tijd.

3.4 Goed toeven: gedurfde stappen

PLATFORM31 kennis van stad en regio

Perspectief 'Goed toeven' (2)

Gedurfde stappen:

- Ambitieuze verduurzamen *bestaande* woningvoorraad
- (Nog) beter en gevarieerder onderwijs
- Minder vrijblijvende Educatieve Agenda
- Originele Westlandse verdichting (geen hoogbouw)
- Ligging, kwaliteit woningen, voorzieningen, bereikbaarheid, banen > positieve binnenlandse migratie

Ondanks de belangrijke kwantitatieve bouwopgave in de provinciale prognoses (15.500 huishoudens erbij in Westland de komende twintig jaar, een groei van 35 procent) is en blijft een belangrijke opgave het verbeteren, het toevoegen van kwaliteit (rood, groen en blauw beter met elkaar verbinden) en het verduurzamen van de bestaande woningvoorraad.

Omdat Westland geen ruimte meer heeft, de kwaliteit van de woon- en leefmilieus moet verbeteren, en de kwaliteit van de publieke ruimte niet zeer hoog is (bijlage: B24) kan een overweging zijn om een rem te zetten op het bouwen voor nieuwe inwoners en huishoudens. Mede omdat nieuwe inwoners, die geen binding hebben met het unieke karakter van het glastuinbouwgebied, soms geen waardering hebben voor 'glas in het landschap'. Dit kan een belemmering zijn voor de verdere ontwikkeling en versterking van het unieke en sterke glastuinbouwcluster in Westland. Voor de toekomst van Westland kan een politieke afweging zijn om bijvoorbeeld de bevolkingsgroei in de provincie nog meer te "gunnen" aan Lansingerland en zelf meer inzetten op het verbeteren en goed variëren van de woon- en leefmilieus, woonvormen en woonwerkmogelijkheden, en het versterken van de glastuinbouwsector. Een nog verdergaande gedurfde stap is het invoeren van een soort omgekeerde "Rotterdamwet". Yuppen, power couples en huishoudens met hoge inkomens die meer binding hebben met de grote stad en onvoldoende affiniteit hebben met 'glas in het landschap' en naast de eigen woning krijgen geen voorrang voor een woning in Westland.

Een grotere variatie in de woon- en leefmilieus is nodig om beter in de spelen op de behoefte om met gelijkgestemden te kunnen wonen. Gelijkgestemd qua etniciteit, levensfase (gezinnen die bij elkaar wonen en bijvoorbeeld een binnentuin delen), het delen van hobby's (golven, paardrijden, watersport) of het hebben van een bepaalde overtuiging (zoals in duurzaam of klimaatneutrale woonwijken). Het inspelen op deze trend zien wij in afgesloten woon-domeinen, in complexen met gezamenlijke voorzieningen (zorgcoöperaties), in collectief particulier opdrachtgeverschap, in thematisch samenwonen (waterwonen, retroarchitectuur, energieneutrale woningen, zelfbeheer, zorgcoöperaties) en in communities voor senioren. In toenemende mate vindt de differentiatie plaats naar sociaal-culturele factoren zoals leefstijl, waarden, stijl, smaak en symboliek. Waar werken, wonen en recreëren in de praktijk steeds meer in elkaar overlopen, wordt in de regelgeving vaak nog uitgegaan van vaste bestemmingen en standaardoplossingen. Om op deze ontwikkeling in te spelen, kan Westland veel meer experimenteren met verschillende planregimes, met functiemenging en met 'onbestemd bouwen' (differentiatie van het nieuwbouwprogramma niet van te voren vastleggen maar zo lang mogelijk flexibel

houden). In Westland kan ook voor elk dorp meer ingezet worden op onderscheidende woon-, werk- en leefmilieus. Fred Lansbergen zal hier verder en meer specifiek op ingaan.

De kwaliteit van het onderwijs is in Westland niet slecht. Toch kan de gemeente (meer) stappen zetten om te zorgen voor een kwalitatief goed opgeleide beroepsbevolking, een betere mobiliteit op de arbeidsmarkt en op een duurzame inzetbaarheid van de Westlanders. Dit is voor de gemeente en het beleid een no-regret optie. Scholing, bijscholing en omscholing zijn daarbij cruciaal. Maar men kan verder gaan dan een verbindende rol te vervullen tussen ondernemers en onderwijsinstellingen en het opstellen van een educatieve agenda. Diverse steden doen dat ook. Zij gaan verder dan hun wettelijke onderwijsstaak (onderwijshuisvesting, voor- en vroegschoolse opvang, volwasseneducatie) en trekken extra gemeentelijke middelen uit voor bijvoorbeeld het creëren van extra stageplaatsen en leerwerkplekken voor scholieren of men zet in op extra leertijd voor leerlingen (taal, zaterdag-, weekend- en zomerscholen). Ook kan gedacht worden aan meer plaats- en tijdsafhankelijk onderwijs, meer gevarieerd en meer geïntegreerd leren, het stimuleren van allerlei mengvormen van basisvorming en beroepsoriëntatie met micro-opleidingen, minimodules, MOOC's, EVC's, et cetera. En gezien de grote economische en technologische onzekerheden voor de toekomst is het vooral van belang om van levenslang leren echt een prioriteit te maken. Het vakcollege en een Vakhuis bij het World Hort Center kunnen hierbij prima aansluiten.

3.5 Sterke samenleving: uitdagingen

De inwoners in de steden zijn op allerlei manieren gesegmenteerd en gefragmenteerd (naar leeftijd, naar inkomenssituatie, naar gezinssituatie, naar mate van hulpbehoefendheid, naar werkzekerheid, naar herkomst, naar etniciteit en naar de mate waarin zij over persoonlijk kapitaal beschikken).

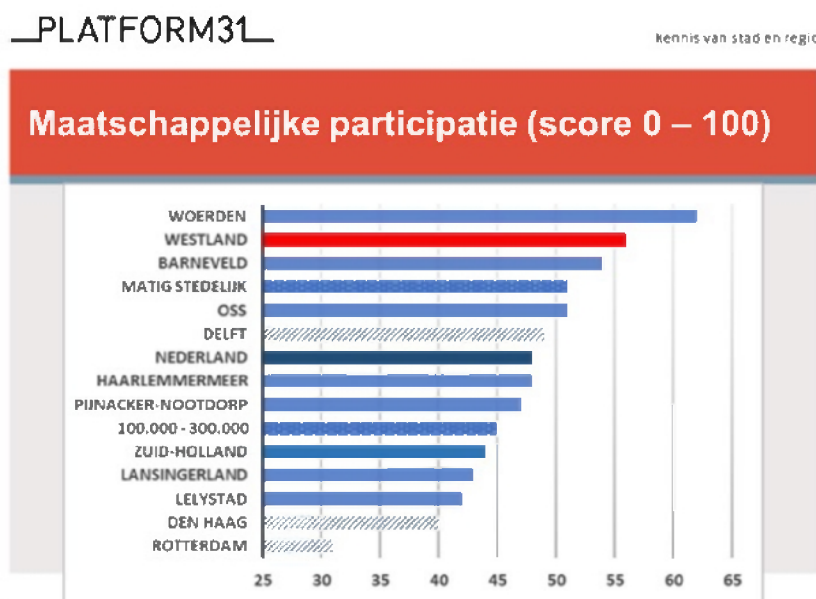
Het laatste wordt o.a. geïllustreerd door de grafiek aan de linkerkant van de sheet. De Nederlandse bevolking kan – op velerlei kenmerken – verdeeld worden in zes groepen (SCP, *Verschillen in Nederland*). Van de gevestigde bovenlaag (15% van de bevolking) tot het precariaat (ook 15% van de bevolking). De grootte van de bolletjes geeft de omvang van de groep en het segment in onze samenleving aan. En de afstand tussen de bolletjes geeft het verschil aan in de mate waarin elk segment beschikt over economisch, sociaal, cultureel en persoonskapitaal. Van veel totaal kapitaal (bovenkant) tot weinig totaal kapitaal (onderkant).

Daarbij wordt de segregatie naar opleidingsniveau en naar mentaliteit dieper. In de verbanden waar mensen elkaar tegenkomen (wonen, werken, onderwijs) is uitsortering waar te nemen. Er is in toenemende mate sprake

van perspectiefongelijkheid. Samen met de arbeidsmarktontwikkelingen (flexibiliteit) en de toenemende onzekerheid (over werk, inkomen, pensioen en zorg) leidt dit bij belangrijke groepen inwoners tot onvrede over de maatschappij en de politiek. Cok Vrooman, onderzoeker van het Sociaal Cultureel Planbureau, laat in zijn oratie *Meedoen in onzekerheid; verwachtingen over participatie en protectie* zien dat bij 23% van de bevolking sprake is van een groot maatschappelijk onbehagen. Voornamelijk bij de 'onzekere werkenden' en het 'precariaat'.

Naast de baanpolarisatie is er een toenemende fragmentatie en segmentatie door het onderwijs (meritocratie). Een meritocratie die wrede kanten heeft omdat mensen die niet mee kunnen komen in deze complexe en veeleisende samenleving denken dat dit door eigen toedoen komt, en zich daardoor als minderwaardig gaan ervaren. Dat zij niet meekunnen kan komen door werkloosheid, ziekte, sociale en psychische beperkingen, of ten gevolge van de hoge eisen die worden gesteld. Een segmentatie en fragmentatie die zich bovendien dreigt te versterken omdat hoogopgeleide, goed verdienende ouders ("curling ouders") de vaardigheden en financiële mogelijkheden hebben om elke hobbel in de opvoeding en opleiding van hun kinderen te effenen (sport, theater, bijlessen, tutors, druk op docenten uitoefenen). Mogelijkheden en vaardigheden die laagopgeleide en minder-verdienende ouders niet, of veel minder, hebben.

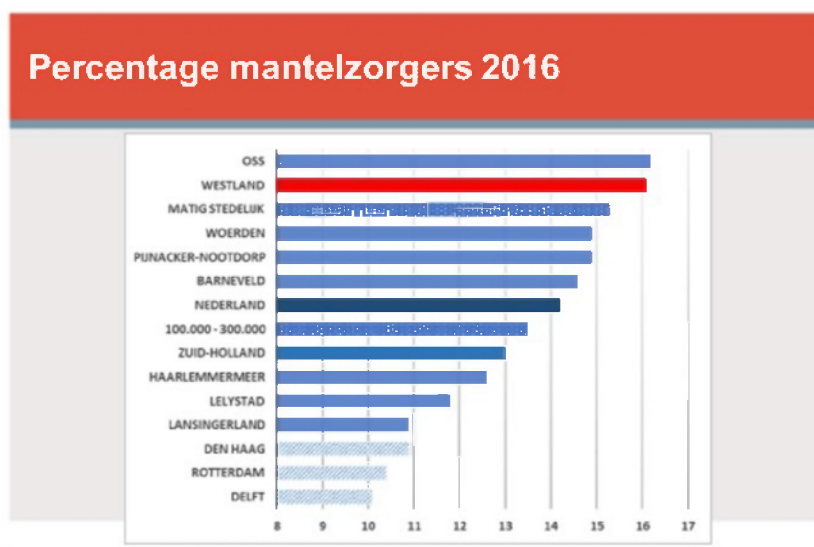
De verschillen kunnen waarschijnlijk verkleind worden door meer en beter rekening gehouden worden met de verschillen in "denk- en doenvermogen" van de Westlanders. Er bestaat een behoorlijk verschil tussen wat van burgers wordt verwacht en wat zij daadwerkelijk aankunnen. Mede afhankelijk van de omstandigheden (krijgen kind, ontslag, echtscheiding, verlies partner, faillissement etc.) zijn mensen door stress lang niet altijd in staat om in actie te komen, het hoofd koel te houden en om vast te houden aan goede voornemens. Volgens de WRR (*Een realistisch perspectief op redzaamheid*) dient de overheid daar veel meer rekening mee te houden. Regels en procedures moeten rekening kunnen houden met menselijke fouten, en kleine fouten zouden kleine gevolgen moeten hebben (wat in de huidige bureaucratische procedures vaak niet het geval is).

Bron: waarstaatjegemeente.nl

De 'maatschappelijke participatie' is relatief hoog in Westland in vergelijking met de vergelijkbare gemeenten.⁸ (Als gekeken wordt naar de 'sociale samenhang' dan doet Westland het slechter dan diverse vergelijkbare gemeenten en de gemeenten die net zoals Westland 'matig stedelijk' zijn (bijlage: B28).

⁸ Maatschappelijke participatie met een score van 0 (zeer laag) tot 100 (zeer hoog) bestaat uit de indicatoren: 'cohesie', 'vrijwilligers', 'opkomst gemeentelijke verkiezingen', 'opkomst nationale verkiezingen' en 'informele zorg'.

Bron: waarstaatjegemeente.nl

Het percentage mantelzorgers is relatief hoog en het aantal eenzamen (bijlage: B29) relatief laag in Westland.

3.6 Sterke samenleving: gedurfde stappen

Perspectief 'Sterke samenleving' (2)

Gedurfde stappen:

- Leer van de CityDeal 'Inclusieve Stad'
- Alloceer budgetten per dorp en denk aan populatiegebonden budgetten per gebiedsteam
- Breng de kosten per huishouden in kaart, werk met een virtueel integraal budget
- Sociale kloven en maatschappelijke onvrede verkleinen door nabijheid en zekerheid te organiseren

Doen wat nodig is
 Experimenten in vijf wijken

#InclusieveStad
 #CityDeal

De sterke samenleving wordt versterkt door de vernieuwing, transformatie en innovatie in het sociale domein met kracht voort te zetten. Door méér samenhang aan te brengen tussen de beleidsterreinen jeugd, onderwijs, welzijn, sport, zorg, inkomensondersteuning, schuldhulpverlening, re-integratie en dorps- en wijkaanpak. De vernieuwing, transformatie en innovatie in het sociale domein kan leren van ervaringen en experimenten in andere gemeenten en steden en van onder andere de Citydeal Inclusieve Stad. Enkele mogelijke gedurfde stappen die overwogen kunnen worden voor de verdere ontwikkeling van dit perspectief:

- Vrijwel altijd is het binnen wettelijke kaders mogelijk om te 'doen wat nodig is'; dat dit in vele gevallen niet gebeurt, komt door onwetenschap, niet creatief zijn, afgesproken werkprocessen bij en met de gemeente, en de hoge werkdruk in de wijk- en gebiedsteams (conclusie CityDeal Inclusieve Stad).
- Ga verder het organiseren van budgetten per wijk en alloceer de budgetten per wijk en per opgave verder. Zet de beste mensen in en alloceer de meeste middelen naar de grootste opgave.
- Mandateer de gebiedsteamprofessionals en alloceer een flexibel (regelvrij)budget om beweging te kunnen krijgen in casuïstiek.
- Door de kosten per huishouden in kaart te brengen van de huidige reguliere manier van ondersteuning over meerdere jaren wordt gestimuleerd om andere, betere en onorthodoxe aanpakken te proberen in complexe casussen; vaak blijken deze meer effectieve aanpakken ook aanzienlijke kostenbesparingen mogelijk te maken (-/ 30 procent).
- Vergroot de transparantie in het sociaal domein door data per wijk/gemeente te genereren, liefst samen met de zorgverzekeraars en stel op basis daarvan een meerjarig investeringsprogramma op waarbij 'shared savings' inzichtelijk worden; eventueel aangevuld met een populatiegebonden budgettering van de gebiedsteams (één geldstroom P-wet, Wmo en Jeugdwet) en/of een gezamenlijk budget voor maatwerk over de grenzen van de Wmo, Wlz en Zvw heen. Eindhoven heeft hier in het kader van de CityDeal Inclusieve Stad ervaring mee opgedaan.

De tweedelingen, het gevoel "er wordt niet naar mij geluisterd", niemand is in mij geïnteresseerd en de politiek en elite gaan toch hun eigen gang zou kunnen verminderen als Westlandse ambtenaren luisteren en adviseren in de samenleving, als de burgers een beroep op hen kunnen doen, dat zij véél vaker de telefoon pakken in plaats van zich "te verschuilen" achter formulieren, callcenters, digitale portals en 14.000 nummers. Dit kan het probleem verminderen waar de Nationale Ombudsman op wijst. "De vele regelingen, procedures, toeslagen e.d. waar een kwetsbare burger mee te maken heeft, lijken rechtstreeks uit de hel van de goede bedoelingen te zijn gekomen". "En dat je wel haast over bovennatuurlijke gaven moet beschikken om je weg te vinden in toeslagen, vrijstellingen, kortingen en aanvullingen". Ook de film *I, Daniel Blake* schetst een indringend beeld van een bureaucratie die zich niet meer kan verplaatsen in de leefwereld van de kwetsbare burger.

Kim Putters (directeur Sociaal Cultureel Planbureau) pleit voor een nieuw sociaal contract. Inspiratie kan ook gezocht worden bij de hoogleraren Evelien Tonkens, Monique Kremer en Cok Vrooman. Cok Vrooman denkt na over het verbinden van diverse groepen in de samenleving met zijn analyses van de verschillende groepen in de samenleving ('de gevestigde bovenlaag', 'de jongere kansrijken', 'de werkende middengroep', 'de comfortabel gepensioneerden', 'de onzekere werkenden' en 'het precariaat') en naar de mate van maatschappelijk ongenoegen bij deze groepen in de samenleving. Evelien Tonkens zoekt de nieuwe verbinding met haar pleidooi voor méér maatwerk, intelligentie en empathie naar de verschillende groepen in de samenleving en hun kenmerken en behoeften. Het overheidsbeleid richt zich volgens Tonkens vooral op de 'lastige burgers' en 'de enthousiast betrokken burgers'. Er zijn volgens haar echter drie andere groepen burgers waar veel minder oog voor is en die zich vaak niet gehoord en gezien voelen in het beleid en door de politiek. Zij noemt deze drie groepen 'de diffuus mondigen', 'de verlatenen' en 'de gekrenkten'. Gezien de karakteristieken van deze drie groepen moet de overheid volgens Tonkens met een specifieke aanpak laten blijken dat ook zij erbij horen, gehoord en gezien worden. De overheid kan zich als oudste en wijste gedragen en opvoeden in democratie (voor de 'diffuus mondigen'), kan betrouwbaar zijn en nabijheid en verbinding organiseren (voor 'de verlatenen') en kan de 'gekrenkten' erkennen en zorgen dat ook voor hen duidelijk is dat zij meetellen en meedoen.

Monique Kremer wijst in haar oratie *Een verbindende verzorgingsstaat* er op dat "het verbinden" als overheid veel belangrijker wordt om op de grote verschillen goed in te spelen. In tijden van diversiteit en ongelijkheid gaat het volgens haar niet alleen over meer of minder overheid maar juist ook over een overheid die weet "te verbinden" en écht weet aan te sluiten bij de grote verschillen tussen de inwoners.

3.7 Bevlogen besturen: uitdagingen

PLATFORM31

kennis van stad en regio

Perspectief 'Bevlogen besturen' (1)

Uitdagingen:

- Waarmaken ambities college (open bestuurscultuur, right-to-challenge etc.)
- De taak van de lokale overheid wordt groter, belangrijker en ingewikkelder (en de taak is in Westland gezien de volledige bebouwing reeds bijzonder groot)
- Transformeren, experimenteren, innoveren en vernieuwen cruciaal om te komen tot goed beleid
- Innovatief beleid vergt lef, overwinnen weerstanden en gevestigde belangen
- Zorg voor robuust evenwicht tussen ambities, draagvlak en uitvoeringscapaciteit

Er zijn allerlei manieren om burgers bij de beleidsvorming te betrekken. De inzet van nieuwe technologische mogelijkheden kunnen de burgerparticipatie vergroten, meer mensen betrokken houden, de 'participatiemoedigheid' voorkomen, en de burgers méér greep op 'het systeem' geven. Deliberatieve vormen van democratie kunnen een aanvulling zijn op de representatieve democratie. Bewaak daarbij de balans tussen de behoefte aan professionele expertise, het voldoen aan de vraag en wens van bewoners, en het NIMBY-syndroom. Bedenk dat unanimiteit niet nodig is. Een goede oplossing is de oplossing waarvoor zoveel mogelijk mensen begrip kunnen opbrengen, zonder dat het voor iedereen de beste optie is. Maak dit vooraf duidelijk. Burgers zullen daarbij de zaken wel anders doen dan het bestuur wenselijk acht. De burgers zijn geen uitvoerders van rijks- of gemeentebeleid en de resultaten zullen van tijd tot tijd niet passen bij de ex-ante doelstellingen en de wenselijke toekomst.

Tegelijkertijd zien wij overal in Nederland dat eigen doelen, oude patronen, regels, procedures, beleidscycli, planning, control en risicobeheersing – en het gebrek aan integratie – uit de systeemwereld de vernieuwing, de zelforganisatie in de leefwereld van de inwoners, de burgerparticipatie en burgerinitiatieven frustreren. Het is ook van belang dat de overheid de burger niet ziet als een kwaadwillende, aspirant-profiteur, die alleen met drang en dwang in het gareel blijft. Het ontbreekt vaak ook aan beleidsvrijheid en beschikkingsruimte om maatwerk te leveren en klantgericht te werken. Het college heeft een belangrijke leidende rol om deze gevaren af te wenden.

Daarbij moet ook voldoende aandacht besteed worden aan de verschillen tussen de Westlanders. Je moet echt iets kunnen om gezamenlijk je leefomgeving, je zorg, je welzijn en het samenleven vorm te geven. Deze vaardigheden, tijd en energie heeft niet iedereen. Westlanders zijn niet in alle buurten in gelijke mate gemotiveerd en toegerust om zich met participatietrajecten te bemoeien en dat kan tot ongelijke uitkomsten leiden. En méér eigen regie voor en van de inwoners van Westland betekent ook nieuwe vormen van ongelijkheid. Burgerinitiatieven richten zich sterk op de eigen groep en het versterken van de onderlinge banden. Deze initiatieven laten zich over het algemeen weinig gelegen liggen aan solidariteit. Deze verantwoordelijk blijft bij de lokale overheid liggen die het algemeen belang behartigt. Blijvende publieke aandacht is nodig voor burgers zonder groot netwerk, weinig financiële draagkracht en beperkte vaardigheden. Zij kunnen niet aan het beleidsideaal van 'zelforganisatie' voldoen en dreigen buiten de boot te vallen.

Goed beleid en goed bestuur worden steeds belangrijker. De verschillen tussen de steden en regio's worden groter, het verschil tussen succes en falen wordt groter en door de lagere verwachte economische groei in de toekomst wordt het lastiger om verkeerde of niet-optimale keuzes te corrigeren. Met goed, innovatief, experimenteel en vernieuwend beleid kan Westland in de toekomst het verschil gaan maken.

3.8 Bevlogen besturen: gedurfde stappen

PLATFORM31 kennis van stad en regio

Perspectief 'Bevlogen besturen' (2)

Gedurfde stappen:

- Blijven agenderen van het nadenken over *publieke* rol en het realiseren van *publieke* waarden
- Krachtig openbaar bestuur met een breed interventierepertoire noodzakelijk
- Integreeren van beleidsterreinen
- Scherpere profilering t.o.v. Delft, Den Haag en Rotterdam
- Actievere rol in regionale samenwerking

De taak van de gemeente wordt groter, belangrijker en ingewikkelder

Groter en belangrijker omdat in het sociale domein de gemeentelijke overheid voor de burger de belangrijkste overheid is geworden en bij duurzaamheid zal worden. Ingewikkelder omdat de burger grote verwachtingen van de overheid heeft, op tal van terreinen afhankelijk is van diezelfde overheid en omdat de overheid met veel andere partijen moet samenwerken. De overheid heeft steeds minder de wijsheid in pacht en kan de complexiteit van de samenleving niet meer oplossen met een regel, subsidiebeschikking of voorlichtingscampagne. De overheidsrol wordt het faciliteren van ontwikkelingen, het geven van ruimte, en het vaststellen van spelregels zodat de kracht van de 'civil society' gemobiliseerd kan worden.

Ook is en blijft er een belangrijke leidende rol voor de lokale overheid om te komen tot de duurzaamheidstransitie. En daarbij is de mening van de inwoners niet altijd een goede leidraad. De ingrijpende wijziging van ons wonen, werken, verplaatsen, recreëren, produceren en consumeren komt niet vanzelf tot stand en is zeker niet altijd leuk voor de inwoners. Nu van het gas af, is heel iets anders dan in de jaren zestig van de vorige eeuw in zeer korte tijd alle huishoudens juist aan het gas aan te sluiten omdat de ommezwaai gepaard ging met een grote toename van het woon- en kookcomfort. Maar wat is nu de winst van het duurdere "all electric" in de optiek van de inwoners?

Blijvende cruciale publieke functie en rol voor de overheid

De rol wordt ook ingewikkelder omdat de zelforganisatie van burgers gepaard gaat met uitsluiting, ongelijkheid en inperking van de solidariteit. De burger kan wel dingen overnemen, maar zal dat op een andere manier doen dan de wijze waarop de overheid dat tot nu toe heeft gedaan. De overheid moet nog steeds de kloof tussen rijk en arm, gezond en ziek en insluiting en uitsluiting, zien te dichten.

De overheid blijft een cruciale, onmisbare *publieke* rol vervullen:

- om met een publiek perspectief een visie en richting voor de gemeente te formuleren;
- bij het vaststellen van spelregels (scheidsrechter, arbiter bij rivaliserende (ruimte)claims, beslechten van geschillen, internaliseren van externe effecten) zodat de kracht van de 'civil society' gemobiliseerd kan worden;
- het tegengaan van ongeoorloofde uitsluiting en het organiseren van de solidariteit;
- het voorkomen van eigenrichting, willekeur en het nastreven van enkel en alleen private belangen;
- het mogelijk blijven maken van nieuwe toetreders;
- het uitnodigen tot vernieuwing, faciliteren van ontwikkelingen, ruimte geven, stimuleren van experimenten en het accepteren van mislukkingen.

De gemeenten worden geconfronteerd met 'een verandering van tijdperken' in plaats van 'een tijdperk van verandering'. Oude kennis, wijsheden, vuistregels, vaardigheden en activa verliezen hun waarde en betekenis. Van een hiërarchische top-down samenleving gaan we naar een netwerkmaatschappij. Dit vergt het combineren van sturingsmodellen en op een aantal belangrijke terreinen om ander beleid. Maar de echte oplossingen voor veel gemeentelijk uitdagingen liggen in het zoeken naar innovatieve oplossingen buiten de bestaande kaders. "Je kunt het nieuwe immers niet willen op de oude manier". De bestaande paden kunnen doodlopende paden zijn. Maar 'anders' is veel moeilijker. 'Ander beleid' gaat gepaard met creatieve destructie, roept allerlei weerstanden op en tast gevestigde belangen aan. Er is geen houvast, oude regels en procedures werken niet meer goed. De transitie is een grillig proces, met onzekere uitkomsten, met grote belangen, die zich uit lijfsbehoud roeren. Dat vereist niet alleen dat er ruimte gegeven wordt, maar vergt ook het vermogen om die grillige transitieprocessen te doorlopen, te kanaliseren en tot een goed einde te brengen. Voor de overheid houdt dat in: 'vernieuwen', maar ook 'beschermen', 'verdelen', 'compenseren', 'loslaten' of 'radicaal doorduwen'. En dit maakt dat mijn inziens de kwaliteit van de gemeenteraad, 'goed bestuur', 'goed beleid' en betrokken stakeholders het echte verschil zullen uitmaken of het met Westland goed of minder goed zal gaan.

Pro-actieve rol in de regionale samenwerking

In samenwerking kunnen de steden Den Haag, Delft en Rotterdam, Westland en de overige regiogemeenten inwoners, organisaties, bedrijven en bezoekers een gevarieerd en complementair pakket aan voorzieningen en diensten aanbieden om te wonen, te werken, te ondernemen en te recreëren. Hoe beter dit pakket is, des te aantrekkelijker de regio als geheel en hoe beter kansen kunnen worden benut om de sociaaleconomische positie van de regio als geheel te versterken. Voor de verwevenheid van de middelgrote gemeenten, steden en kleinere gemeenten in de regio zijn goede kris-kras verbindingen in en tussen de regio's daarnaast onontbeerlijk (met de auto, met OV, digitaal, breedbandverbindingen maar ook psychologisch (onderdeel zijn en voelen van de regio)). De bereikbaarheid is immers van belang omdat de aantrekkelijkheid van de gemeente mede bepaald wordt door de hoeveelheid banen dat bereikbaar is. Een betere regionale samenwerking, waarin Westland een pro-actieve rol inneemt, is noodzakelijk voor de arbeidsmarkt, de duurzaamheidsopgave, recreatie/cultuur (waarom een theater in Naaldwijk als er zoveel cultuur om Westland heen is; organiseer busjes naar Den Haag, Delft en Rotterdam), verkeer en vervoer/mobiliteit, zorg en onderwijs. Op deze wijze worden Westland en de Zuidvleugel van de Randstad nog meer dan de som der delen en kan de werkgelegenheid groeien.

In de regionale samenwerking moeten de steden en gemeenten elkaar iets gunnen om samen de aantrekkelijkheid van de regio te kunnen versterken. Er moet voorkomen worden dat de gemeenten elkaar op allerlei wijzen beconcurreren om de drie B's: bewoners, bedrijven en bezoekers. De onderlinge gunfactor valt of staat bij het inzichtelijk maken van de voordelen van regionale samenwerking: wat levert het de individuele gemeenten op om in regionaal verband opgaven op te pakken? Uit internationaal empirisch onderzoek blijkt dat de agglomeratievoordelen kunnen leiden tot 2 tot 5 procent hogere productiviteit. Als ik voorzichtigheidshalve voor de regio 'Delft en Westland' en de provincie reken met 2½ procent. Dan zou met het beter realiseren van agglomeratievoordelen de regio 277 miljoen euro per jaar rijker zijn en de provincie 1,2 miljard euro. Of per inwoner van de regio 1.200 euro. En dat jaar in en jaar uit.

De studie van het PBL, *Stedelijke regio's als motoren van economische groei. Wat kan beleid doen?* uit 2017 levert hiervoor overtuigende bewijzen. De auteurs hebben 20 jaar lang de economische ontwikkeling geanalyseerd van 800 regio's in 27 landen en voor 70 variabelen. Vanuit deze analyse, een samenvatting van het denken in de internationale literatuur én een aantal uitgebreide casestudies komen zij tot acht "knoppen" of "raderen" die van belang zijn om succesvol te zijn of worden als regio. Dit toont onder andere het belang van goede regionale samenwerking (governance) aan.

De acht "raderen" zijn:

- Clusters (van samenwerkende en aan elkaar gerelateerde bedrijven; sterk aanwezig in Westland in het glastuinbouwcluster)
- Ondernemerschap (nieuwe bedrijven, snelgroeiende bedrijven (scale-ups), en nieuwe activiteiten van bestaande bedrijven).
- Human capital (een goed gekwalificeerde, opgeleide en vaardige beroepsbevolking, verklaart de helft van de agglomeratievoordelen, war-on-talent).
- Kennisinfrastructuur (de kwaliteit van publieke en private onderzoeks- en onderwijsinstellingen).
- Fysieke infrastructuur (de bereikbaarheid en connectiviteit via weg, spoor, lucht en water).
- Financiering (vooral de financiering van economische structuurversterking en risicovolle innovaties, venture capital);
- Governance (de kwaliteit van bestuur en hoe bestuurslagen effectief samenwerken).
- Leef- en woonklimaat en voorzieningen (die bijdragen aan een aantrekkelijk woon-werk- en interactiemilieu).

Een beperkte set variabelen correleert met de groei van de werkgelegenheid in de succesvolle regio's: dichtheid, goede bereikbaarheid, een goed gekwalificeerde beroepsbevolking met een concentratie van hoogopgeleiden, een hoge kwaliteit van onderwijs en een hoog cultureel aanbod. Een bijzonder goed ontwikkeld regionaal menselijk kapitaal correleert met een sterke productiviteitsgroei.

Gemeenten werken gemiddeld met 16 andere overheden samen in 47 verbanden. Daarbij is het is verstandig om deze samenwerking in belangrijke mate te concentreren op de schaal van het geografische gebied dat er toe doet voor de burgers. In het zogenaamde 'daily urban system' vindt wonen, werken, vervoer, recreëren, winkelen, onderwijs, zorg, sport en cultuur plaats van de meeste inwoners. Dit daily urban system overstijgt in vele gevallen de stads- en gemeentegrenzen. Het daily urban system kan op allerlei manieren - afhankelijk van gebruikte methode en data - vastgesteld worden. De OECD onderscheidt in Nederland 35 functionele stedelijke regio's, de Atlas voor Gemeenten komt tot 57 daily urban systems en de RABO-bank onderscheidt op basis van het dagelijkse betalingsverkeer 105 daily urban systems in Nederland.

Bijna alle opgaven voor Westland zijn grensoverschrijdend. Regionale samenwerking is noodzakelijk voor de arbeidsmarkt, de duurzaamheidsopgave, recreatie/cultuur, verkeer en vervoer/mobiliteit, zorg, onderwijs, et cetera, et cetera. Het gaat daarbij om de koek te vergroten in plaats van de bestaande koek te verdelen. En de kans op een grotere koek wordt groter door goede en daadkrachtige regionale samenwerking en het vergroten van de differentiatie en complementariteit in de regio/provincie. Uit eigen belang kan Westland daar een actieve rol in pakken.

De gemeente zet de koers en richting uit

De lokale overheid staat voor de taak om de publieke belangen te behartigen, om een heldere koers uit te zetten (liefst langjarig en over meerdere collegeperioden) en een breed interventiepatroon te kiezen. De diverse transformaties (economisch, sociaal, ecologisch, bestuurlijk) dwingen een groot aantal ongemakkelijke en duidelijke keuzes af. Zij zullen mede daardoor niet hoog scoren in burgerpeilingen. Het vergt heldere kwantitatieve en kwalitatieve doelstellingen én een breed interventierepertoire (vernieuwen, beschermen, bewaken, versterken, aanjagen, verdelen, compenseren, loslaten en radicaal doordrukken) van de overheid.

Voor de overheid blijft het belangrijk om vanuit het algemeen belang een strategisch doel te formuleren. Zonder heldere strategische doelen, inspirerende streefbeelden en duidelijke randvoorwaarden en spelregels dreigt een snelle vermindering van de kwaliteit van de leefomgeving. Daarbij dient de overheid een concreet

handelingsperspectief aan de burgers, ondernemers en stakeholders aan te bieden. Vanuit dit strategische doel, de inspirerende streefbeelden en duidelijke randvoorwaarden kan de gemeente ruimte geven aan de creativiteit, de kennis, het leervermogen en de reactiesnelheid van de samenleving.

Alertheid op de aanpak van ondermijning

Ondermijning is een groot onderschat probleem in Nederland en in de diverse regio's van Nederland. Ondermijning ondermijnt de sociale zekerheid, zorgt er voor dat "normaal werken" niet meer loont en leidt tot omkoping, intimidatie en geweld waar ook ambtenaren en bestuurders het slachtoffer van worden. Ambtenaren en bestuurders worden onder druk gezet, geïntimideerd en bedreigd en de overheid is niet meer de baas. Allerlei advocaten en notarissen uit de bovenwereld bedienen bovendien deze onderwereld. En nog meer mensen lopen mee. Zij pikken – naast een uitkering - een graantje mee, verrichten hand- en spandiensten en kijken weg. Dit geldt zeker voor Westland (dicht bij de haven van Rotterdam, de agrarische opstallen, de dagelijkse omvangrijke inkomende en uitgaande stroom groenten en bloemen).

Recent schetste de ex-burgemeester Peter Noordanus van Tilburg in een interview wat het probleem is en waarom hij vond dat hij de ondermijnde criminaliteit en de verkeerde rolmodellen moest aanpakken. "Op de middelbare scholen in Tilburg gaat een tarievenlijst rond. Voor het knippen van toppen van wietplanten krijgen ze vijfhonderd euro per dag, als drugskoerier krijgen ze duizend euro en op de uitkijk staan levert ook een fors bedrag op (...). De burgemeester sprak ook een joch dat met wietzolders meer verdiende dan een Kamerlid. En hij vond dat onacceptabel en een desastreus rolmodel dat aangepakt moest worden. Gaat er in Westland ook zo'n tarievenlijst rond?"

Toch weten wij ook wat en hoe de ondermijning aangepakt kan worden. Het is van belang om informatie te combineren en om een breed pallet aan instrumenten in te zetten. Door informatie van de gemeente, de sociale dienst, woningbouwcorporaties, zorgverzekeraars, de fiscus en het Kadaster te koppelen en door big data te gebruiken kan fraude en ondermijning opgespoord worden. In een experimenteel big data onderzoek uit 2016 in Rotterdam-Zuid waar de databestanden van zorgverzekeraars, woningcorporaties, scholen, banken en gemeenten gekoppeld zijn, werden problemen zichtbaar die eerder niet zichtbaar waren. Dat bijvoorbeeld dertig verzekerden voor de inning van zorgdeclaraties gebruik maken van één en hetzelfde bankrekeningnummer en dat één man maandelijks contant aan de balie de huur betaalt voor tien woningen. De conclusie uit het experiment was: "de overheid is een flappentap waar je met minimale handigheid en minimale pakkans altijd terecht kunt".

Werkwijze Gemeenteraad

De raad moet anders gaan werken. Met de invoering van de Omgevingswet verandert het juridisch instrumentarium voor de leefomgeving, met meer ruimte voor initiatiefnemers, meer integrale gebiedsontwikkeling en meer lokale afwegingsruimte. Ook de veranderingen in het sociaal domein leiden tot nieuwe relaties tussen de gemeente enerzijds en inwoners en maatschappelijke organisaties anderzijds. Het traditionele beleidsmodel (voorbereiden, besluitvorming door Raad en uitvoering) past niet goed bij netwerksturing. Sturen in netwerken is complex vanwege verschillende doelen, prioriteiten, aansturingsmechanismen, financieringsvormen, verantwoordingsverplichtingen en tempi van besluitvorming van de verschillende actoren. In een dynamische netwerkomgeving is een besluit bovendien steeds vaker een tijdelijk of tussenbesluit dat aangepast wordt als nieuwe omstandigheden en nieuwe partners dat nodig maken. Op vele plekken experimenteren gemeenteraden met nieuwe werkwijzen.

De gemeenteraad moet heldere kaders stellen voor het mandaat van de ambtelijke organisatie om afspraken met burgers te maken. Nadrukkelijker kaderstelling door de gemeenteraad en minder raadsbesluitvorming over afzonderlijke casussen. Het is van belang dat het College en de Gemeenteraad daarbij duidelijke afspraken met andere actoren en burgers maken over de werkwijze die zij zullen volgen. Het gaat over het 'primaat' of 'ultimaat' van de Raad. Bij het 'primaat' stellen College en Raad van te voren de spelregels vast (inclusief de kraakheldere communicatie dat het publieke belang niet per definitie en niet altijd hetzelfde is als het private belang) en accepteren vervolgens de uitkomsten. Bij het 'ultimaat' worden de uitkomsten van de zeggenschap onderworpen

aan het eindoordeel en de eindbeslissing van de Raad. Het door elkaar laten lopen van beide vormen kan niet, frustreert elke nieuwe vorm van zeggenschap, vergroot de maatschappelijke onvrede en maakt de kloof tussen politiek en burgers alleen maar groter.

4 Mijn persoonlijke drie prioriteiten

4.1 Volop inzetten op het glastuinbouwcluster

Zet volop in om de aanpassing, transformatie en verduurzaming van de glastuinbouw, het onderwijs en de kwaliteit van het arbeidsaanbod. Daarbij ga ik er gezien de diepte en breedte van het cluster en de internationale werkwijze van uit dat men "vanzelf" minder bulkgroenten zal gaan produceren en dat men met producten met een hogere toegevoegde waarde de relatief hoge grondkosten, en de hogere kosten vanwege de duurzaamheidseisen kan dragen. Wel moeten de percelen slimmer verkaveld worden en moet de glastuinbouw en het wonen meer op kwalitatief hoogwaardige wijze verbonden worden. Fred Lansbergen zal daar onder andere op ingaan.

Om de ontwikkelmogelijkheden van de glastuinbouw te versterken, kan overwogen worden om minder woningen te bouwen dan momenteel het uitgangspunt zijn in de provinciale prognoses. Het volop inzetten op het glastuinbouwcluster houdt ook in dat voorkomen moet worden dat te veel nieuwe inwoners die van buiten Westland komen geen affiniteit hebben of ontwikkelen met glas in het landschap en tegen de eigen woning.

4.2 Verbeteren woon-,werk- en leefmilieus in Westland

Verbeter de woon-, werk- en leefmilieus: meer variatie, nieuwe woonvormen, uniek per kern/dorp en bereikbaarheid. De trefwoorden van het verbeteren van de woon-, werk- en leefmilieus zijn: hoogwaardige verdichting, knooppunt, verduurzaming, méér koopwoningen, méér huur voor starters, middeninkomens en ouderen, meer excellente woonmilieus, méér variatie, méér gemengde woonwerkmilieus, thematische samenwonen met gelijkgestemden, méér functiemenging, en het verbeteren van de jaren zestig en zeventig wijken.

Bij alle plannen en beslissingen kan uw college en de ambtenaren een lange termijn perspectief als uitgangspunt te nemen. Kan de wijk op deze wijze de komende 70 tot 100 jaar aantrekkelijk blijven? Zijn de woningen die nu makkelijk verkopen over tien jaar nog aantrekkelijk? Kijk verder dan de 'doorzonbubbel'. Anticipeer reeds nu op de mogelijke krimp ná 2040. En bij alle keuzes en beslissingen zou duurzaamheid een leidraad moeten zijn.

Méér vraaggestuurd ontwikkelen en transformeren. Bij de transformatieopgave is het van belang om meer vraaggestuurd te ontwikkelen en te transformeren. Het gaat dan gezien de vergrijzing om bijvoorbeeld meer kangoeroewoningen, levensloopbestendige flexibel indeelbare woningen, hofjeswoningen en complexen waarin wonen, zorgvoorzieningen en faciliteiten bij elkaar komen, et cetera. Om de goede woningen op tijd te hebben voor de oude ouderen zijn 174 ideeën ontwikkeld door middel van de prijsvraag van de rijksbouwmeester Floris Alkemade om de naoorlogse wijken in Sittard-Geleen, Groningen, Almere en Rotterdam stedenbouwkundig en zorgtechnisch aan te passen aan de grote vergrijzingsgolf die op ons (en Westland) afkomt.

De woning is in toenemende mate de plek om te werken, te recreëren of om zorg te ontvangen. Deze toenemende menging van functies maakt dat woning en woonomgeving meer dan vroeger als een twee-eenheid worden gezien en dat allerlei nieuwe vormen van dienstverlening de woning en/of de woonomgeving binnenkomen. Daarbij kan worden gedacht aan zorgdiensten, gemakdiensten en recreatieve mogelijkheden. Dit biedt weer volop kansen voor de lageropgeleiden in Westland als zij de sociale vaardigheden en de commerciële alertheid hebben om deze kansen te zien en te benutten. Door functiemenging mogelijk te maken kan op deze ontwikkeling ingespeeld worden. Daarbij wordt bij een toename van de verdiensteljing van het wonen het verschil tussen koop en huur ook minder relevant dan het in het verleden en tot nu toe het geval is.

Financieringsstromen in wijken, buurten, dorpen en kernen kunnen gebundeld worden en er kunnen nieuwe financieringsinstrumenten (experimenteel) ontwikkeld worden. Bijvoorbeeld: stedelijke herverkaveling, value capturing, tax increment financiering, BIZ- en WIZ-constructies, en regeneration en revolving funds. In de nieuwe en andere financieringsvormen is vaak een belangrijke oplossingsrichting het combineren van

opbrengstenstromen, het aangaan van nieuwe en andere relaties tussen de stakeholders, het ruimte bieden voor nieuwe toetreders en financiers, en allerlei vormen van publiek-privaat partnerschap.

4.3 Verduurzamen van de bestaande woningvoorraad

De verduurzaming van de bestaande woningvoorraad is een zeer concrete opgave lokale opgave. Vreemd genoeg heeft u het daar niet over in uw coalitieakkoord en in uw werkprogramma en focust u in de allereerste plaats op de verduurzaming en energietransitie in de glastuinbouw. Daarbij zijn de eerste acht energieneutrale woningen in Monster nog geen indrukwekkende eerste stap.

Waar hebben wij het over als het gaat om de verduurzaming van de bestaande woningvoorraad en wat gaat dat kosten (immers wij lezen elke dag alarmerende berichten over de betaalbaarheid of onbetaalbaarheid van de duurzaamheidstransitie)?

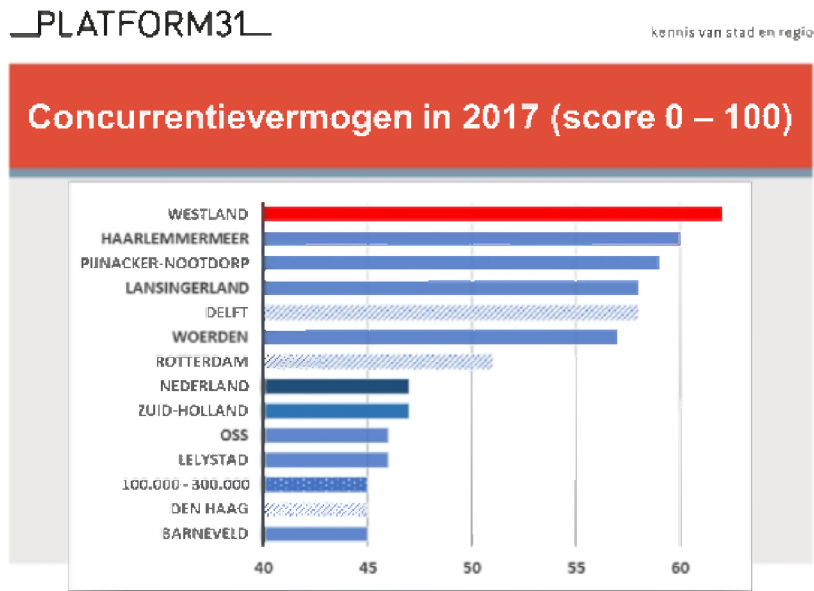
Daarbij gebruik is het uitgangspunt van ThuisBaas: wat kunnen mensen betalen? Daarbij gaat ThuisBaas niet uit van de luxe aanpak van Energiesprong om een compleet nieuwe schil om de woning te bouwen, ingrijpend te renoveren en alle apparatuur in de wanden in te bouwen. ThuisBaas kiest voor basisisolatie (spouwmuur, kruipruimte, dak, dubbelglas) met een RC van 2½ (8 tot 10 is niet nodig). Men compartimenteert de woning met een luchtwaterpomp, vloerverwarming of convectoren beneden en infraroodpanelen boven. Men heeft inmiddels vijf jaar ervaring met de werkelijke prestaties van de luchtwaterpomp. De luchtwaterpomp staat in de tuin, op het balkon of in de schuur, maakt wat lawaai, maar dat is vooral in de winter als je toch niet in de tuin zit. De luchtwaterpompen worden bovendien ook steeds stiller. Er kan ook een elektrische geiser (instant heater) beneden bijgeplaatst worden. Het gasfornuis wordt vervangen door een inductiekookplaat. De acceptatie kan vergroot worden door dit fornuis 'gratis' te plaatsen en de nieuwe wijze van koken te laten begeleiden met een leuke introductie door een kok. Een dergelijke betaalbare transformatie naar nul-op-de-meter kost voor een gemiddelde naoorlogse woning € 35.000. Hetzelfde bedrag dat een gemiddeld gezin in zo'n gemiddelde naoorlogse woning in de komende vijftien zal gaan uitgeven aan energie. ThuisBaas doet deze projecten op individuele basis. Voor woningbouwcorporaties (die 200 warmtepompen in één keer kunnen laten inkopen) en die langjarige contracten hebben met hun huisinstallateurs kan het waarschijnlijk goedkoper en zeker voor appartementen (je hebt geen warmtepompen nodig en je kunt het volledig doen met infraroodpanelen) is het goedkoper dan 35.000 euro.

Als je met dit vertrekpunt in Westland de komende dertig jaar de volledige bestaande woningvoorraad (39.000 woningen, aannemende dat je ongeveer tien procent woningen moet slopen omdat het niet loont) energieneutraal zou maken à raison van 35.000 euro per woning dan vergt dat € 45½ miljoen per jaar als voorfinanciering (1.300 woningen per jaar). Het idee van "slechts" een voorfinancieringsvraagstuk komt ook nadrukkelijk naar voren als je de jaarlijkse 45½ miljoen euro voor de transformatie van de bestaande woningvoorraad in Westland relateert aan het nationale spaaroverschot van 58 miljard euro. Geld dat bedrijven, pensioenfondsen en particulieren nu om allerlei valide redenen (risicospreiding, betere rendementen in het buitenland, onvoldoende goede investeringsmogelijkheden in Nederland etc.) beleggen in het buitenland. Dan is de Westlandse 45½ miljoen euro slechts 0,08 procent van ons nationale spaaroverschot (een percentage twee decimalen achter de komma!).

Daarbij hoeven wij ons, mijns inziens, niet te laten lamleggen door de betaalbaarheidsdiscussie. Met een beperkte groei de komende 12 jaar van bijvoorbeeld 1½ procent per jaar is Nederland in 2030 € 150 miljard rijker dan in 2018. Volgens de schatting van de Planbureaus vergen de meerinvesteringen om de hoofdlijnen van het Klimaatakkoord uit te voeren de komende twaalf jaar gecumuleerd 80 tot 90 miljard euro. Dat is iets meer dan 50 procent van de veronderstelde welvaarts-groei zodat *niet* ingeleverd hoeft te worden op het huidige welvaartsniveau.

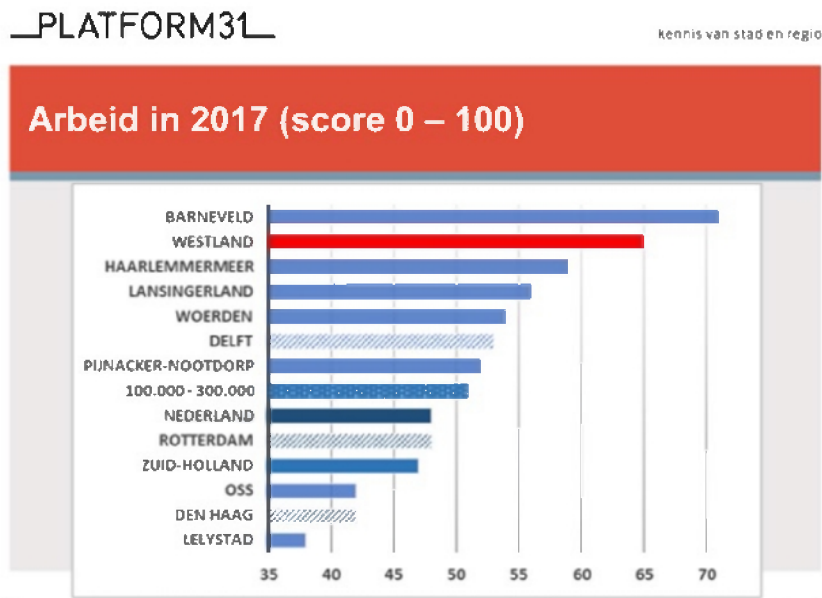
Bijlage

B1 Concurrentievermogen 2017 (score 0 – 100)⁹

Bron: waarstaatjegemeente.nl

B2 Arbeid 2017 (score 0 – 100)¹⁰

Bron: waarstaatjegemeente.nl

⁹ "Concurrentievermogen" - uitgedrukt in een score van 0 (zeer laag) tot 100 (zeer hoog) - is een samengestelde indicator uit: aandeel starters, faillissementen, BBP per hoofd, aandeel topsectoren en snelgroeiende bedrijven.

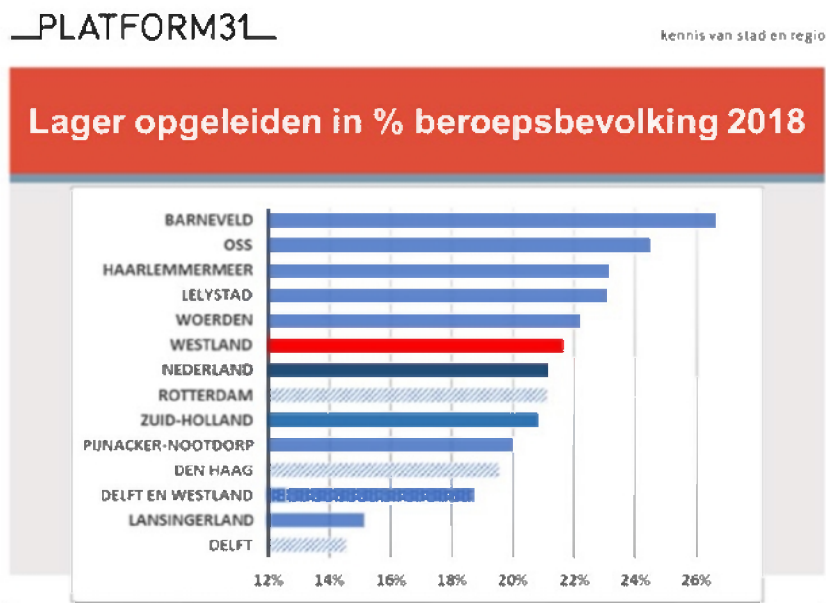
¹⁰ 'Arbeid' (score van 0 tot 100) bestaat: uit 'werkgelegenheidsfunctie', 'benutting human capital', 'werkloosheid', 'toename aantal jongeren', 'vergrijzing' en 'arbeidsongeschiktheid'.

B3 Kennis 2017 (score 0 – 100)¹¹

Bron: waarstaatjegemeente.nl

B4 Lager opgeleiden in procenten van de beroepsbevolking 2018

Bron: CBS-Statline

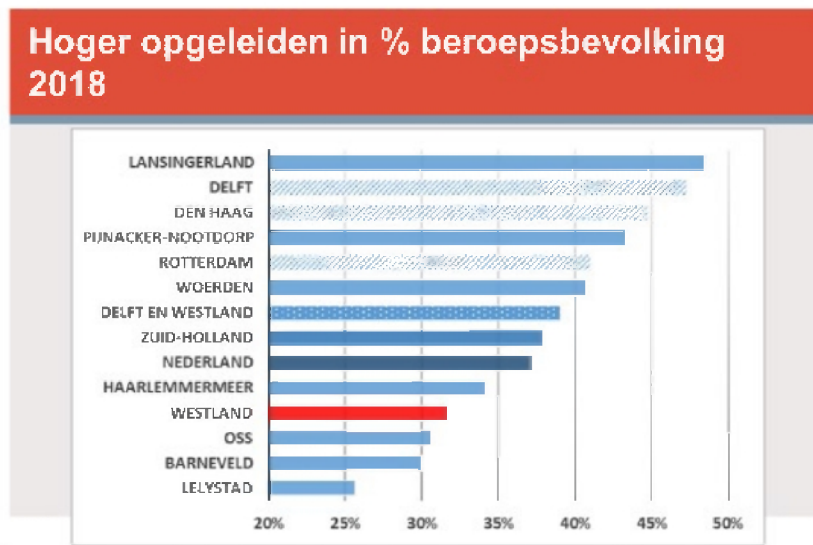
¹¹ 'Kennis' (score van 0 tot 100) bestaat uit de vier indicatoren: 'aandeel hoogopgeleiden', 'capaciteit WO/HBO', 'creatieve industrie' en 'high- & medium tech bedrijfsleven'.

B5 Hoger opgeleiden in procenten van de beroepsbevolking 2018

PLATFORM31

kennis van stad en regio

Bron: CBS-Statline

B6 Aantal huishoudens met een bijstandsuitkering in procenten van alle huishoudens in 2018

PLATFORM31

kennis van stad en regio

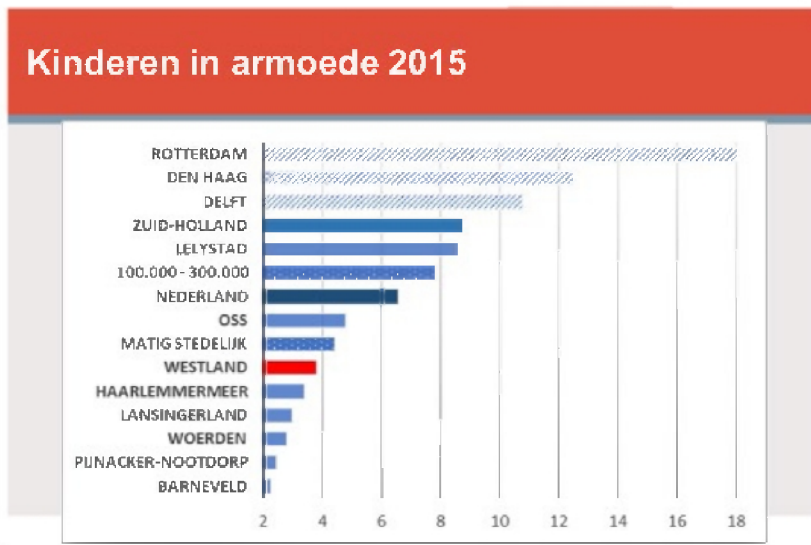

Bron: waarstaatjegemeente.nl

B7 Kinderen in armoede in 2015¹²

PLATFORM31

kennis van stad en regio

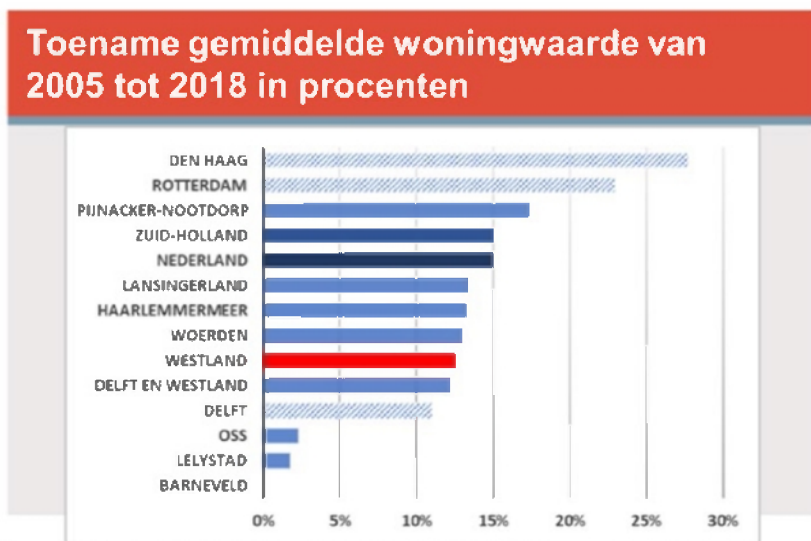

Bron: waarstaatjegemeente.nl

B8 Toename gemiddelde woningwaarde van 2005 tot 2018 in procenten

PLATFORM31

kennis van stad en regio

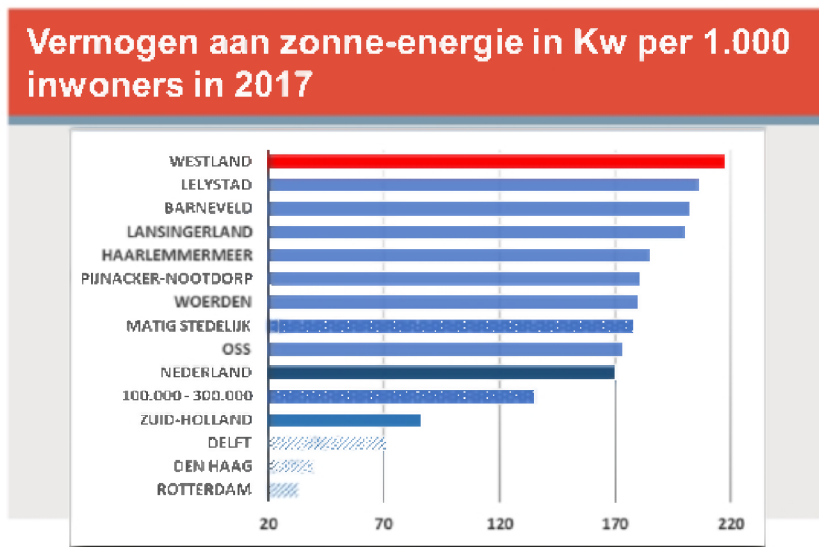
Bron: CBS-Statline

¹² Percentage kinderen tot 18 jaar die in een gezin leven dat van een bijstandsuitkering moet rondkomen.

B9 Vermogen aan zonne-energie in Kw per 1.000 inwoners in 2017

PLATFORM31

kennis van stad en regio

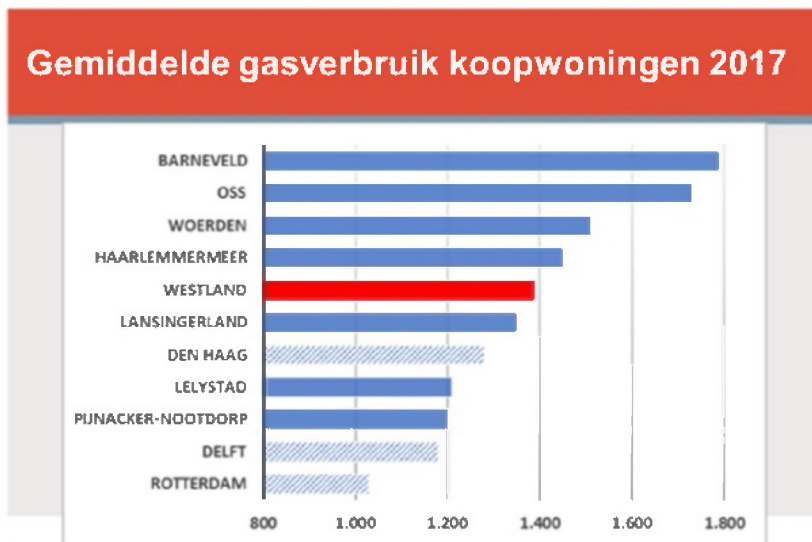

Bron: waarstaatjegemeente.nl

B10 Gemiddeld gasverbruik koopwoningen in 2017

PLATFORM31

kennis van stad en regio

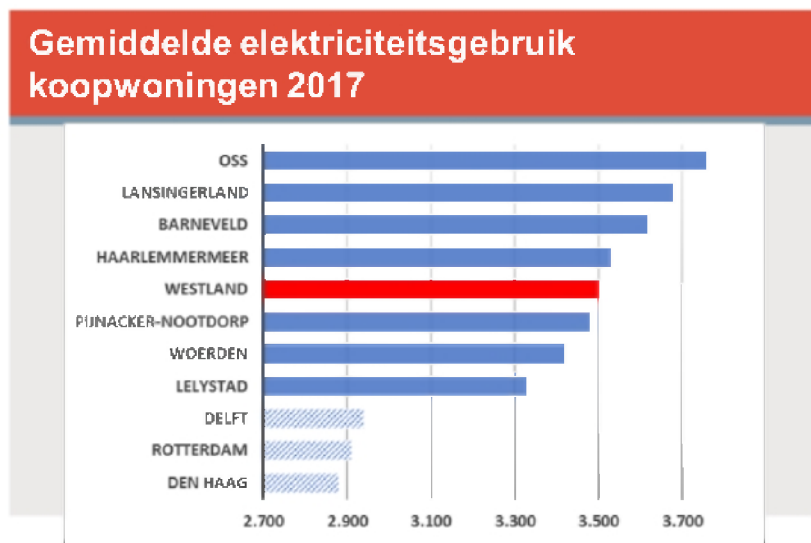

Bron: waarstaatjegemeente.nl

B11 Gemiddeld elektriciteitsgebruik koopwoningen in 2017

PLATFORM31

kennis van stad en regio

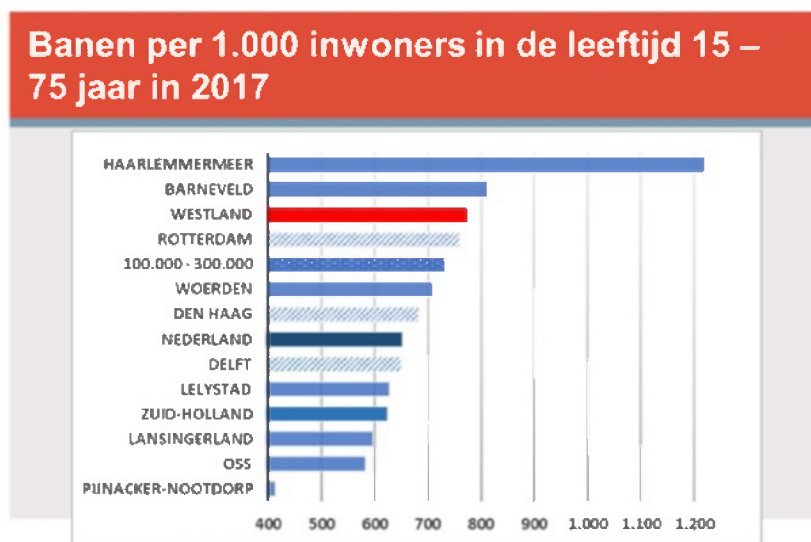

Bron: waarstaatjegemeente.nl

B12 Aantal banen per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 tot 75 jaar in 2017

PLATFORM31

kennis van stad en regio

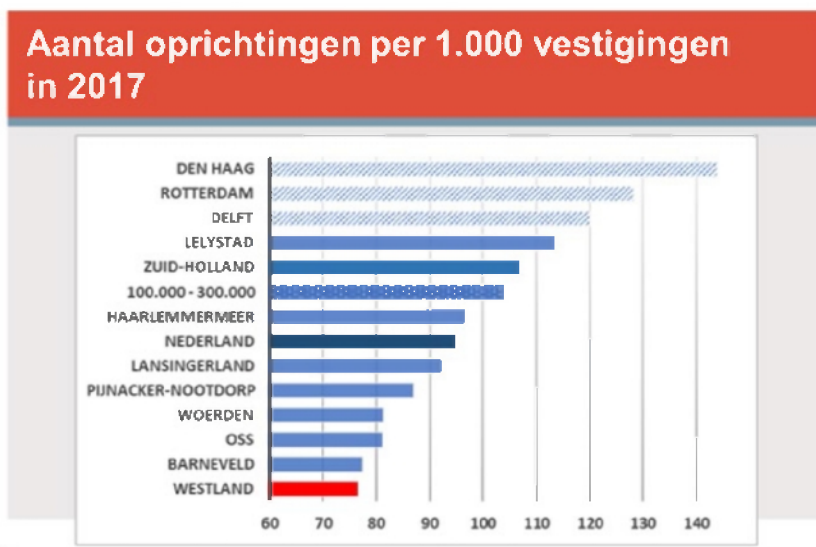

Bron: waarstaatjegemeente.nl

B13 Aantal oprichtingen per 1.000 vestigingen in 2017

PLATFORM31

kennis van stad en regio

Bron: LISA (berekening Platform31)

B14 Aantal snelgroeiende bedrijven per 1.000 vestigingen in 2017¹³

PLATFORM31

kennis van stad en regio

Bron: waarstaatjegemeente.nl

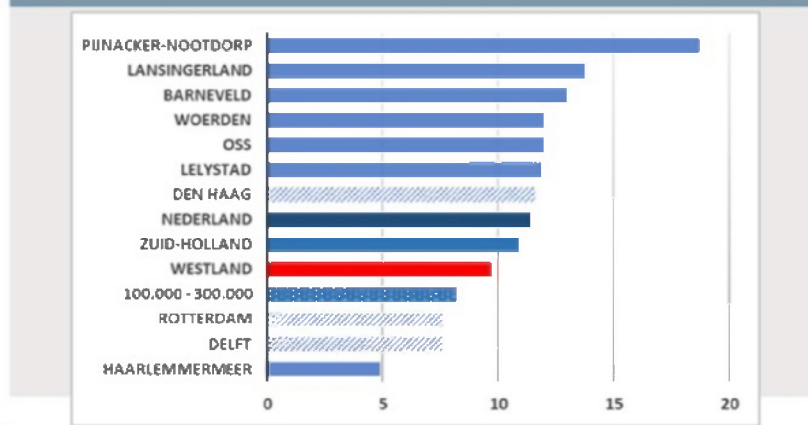
¹³ Snelgroeiende bedrijven zijn volgens de internationale definitie van de OECD alle bedrijven met tien of meer werknemers in het begin van het startjaar met een gemiddelde autonome groei van 20 procent per jaar of meer over een periode van drie jaar, waarbij de groei kan worden uitgerukt in het aantal werknemers en/of de omzet. Het aantal vestigingen is afgerond op een veelvoud van vijf.

B15 Percentage ZZP'ers t.o.v. het aantal banen in 2017

PLATFORM31

kennis van stad en regio

ZZP'ers in procenten t.o.v. het totaal aantal banen in 2017

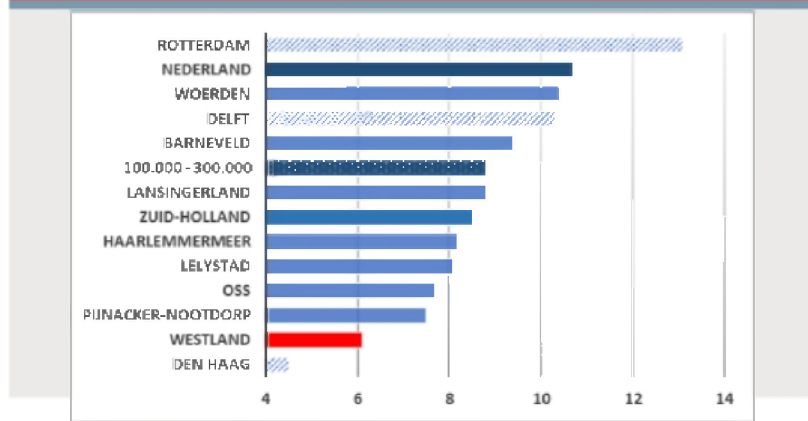
Bron: waarstaatjegemeente.nl

B16 Percentage ZZZP'ers met een laag inkomen (< € 15.000) in 2016

PLATFORM31

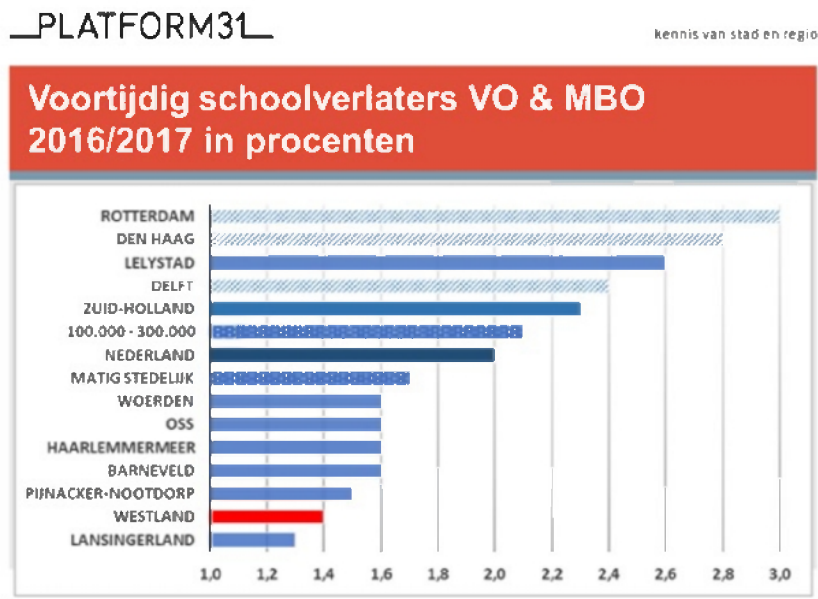
kennis van stad en regio

Percentage ZZZP'ers met een laag inkomen (< € 15.000) in 2016

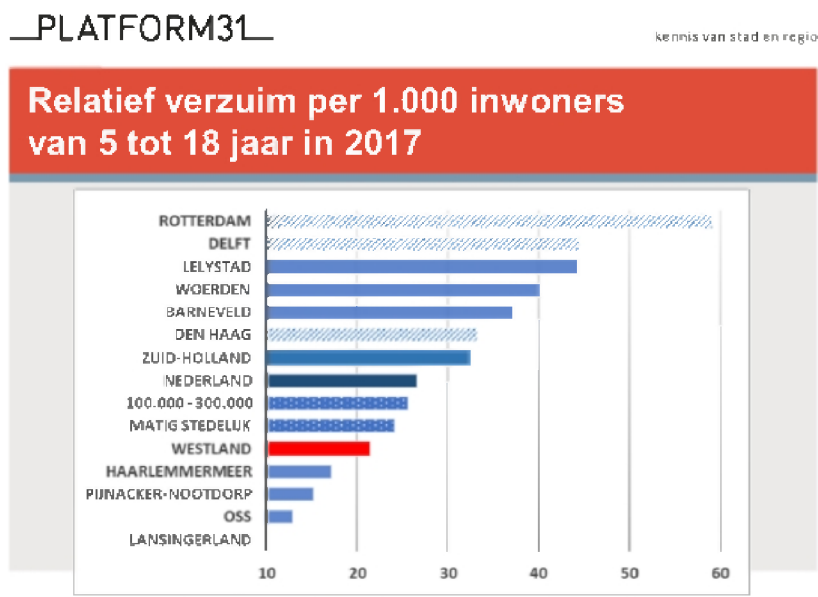
Bron: waarstaatjegemeente.nl

B17 Voortijdig schoolverlaters VO & MBO in schooljaar 2016/2017 in procenten¹⁴

Bron: waarstaatjegemeente.nl

B18 Relatief verzuim per 1.000 inwoners van 5 tot 18 jaar in 2017¹⁵

Bron: waarstaatjegemeente.nl

¹⁴ Het percentage van het totaal aantal leerlingen (12 – 23 jaar) dat voortijdig, dat wil zeggen zonder startkwalificatie het onderwijs verlaat. De cijfers van DUO hebben betrekking op schooljaren. De periodeaanduiding '2017' staat voor schooljaar 2017/2018.

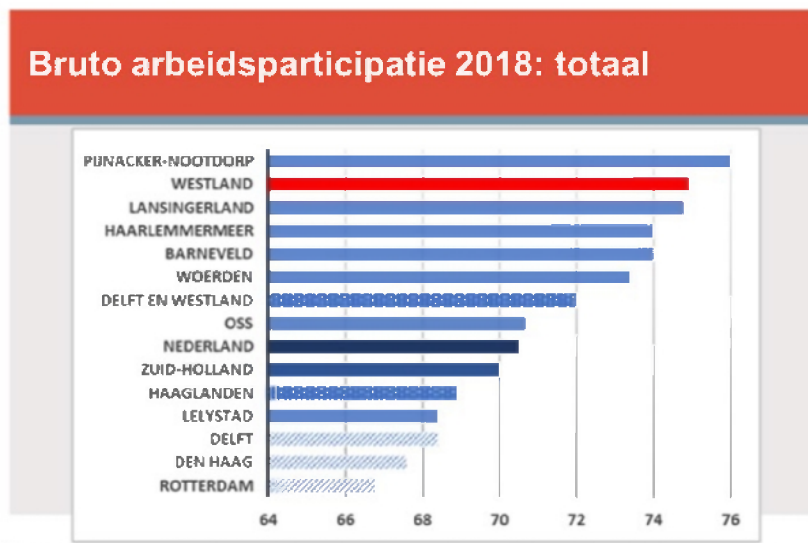
¹⁵ Van relatief verzuim is sprake als een op een school ingeschreven leerplichtige jongere ongeoorloofd afwezig is. De periode-aanduiding 2017 staat voor schooljaar 2016/2017.

B19 Bruto-arbeidsparticipatie in 2018 van mannen en vrouwen

PLATFORM31

kennis van stad en regio

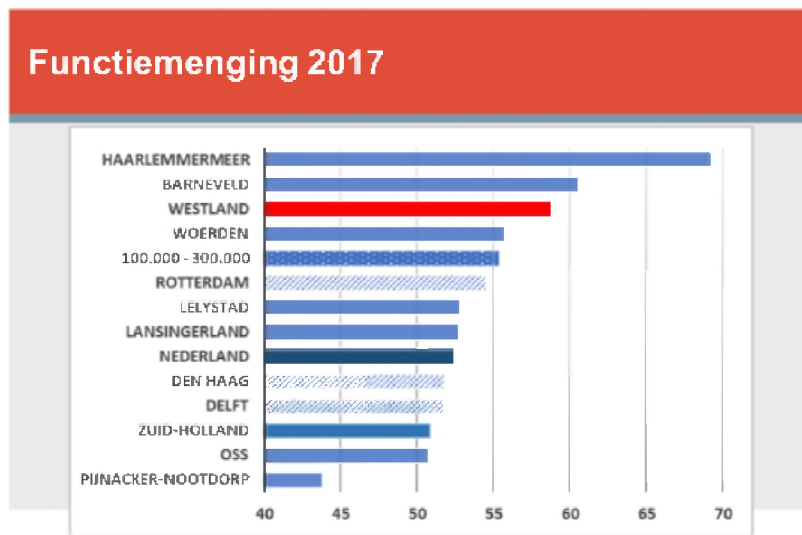

Bron: CBS-Statline

B20 Functiemenging in 2017¹⁶

PLATFORM31

kennis van stad en regio

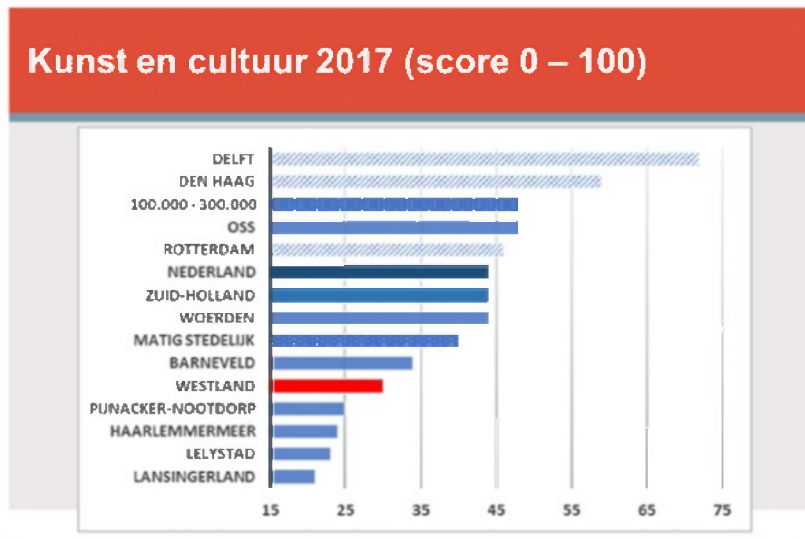
Bron: waarstaatjegemeente.nl

¹⁶ De functiemengingsindex (FMI) weerspiegelt de verhouding tussen banen en woningen, en varieert tussen 0 (alleen wonen) en 100 (alleen banen). Bij de waarde 50 zijn er evenveel woningen als banen.

B21 Kunst en cultuur 2017 (score 0 – 100)¹⁷

PLATFORM31

kennis van stad en regio

Bron: waarstaatjegemeente.nl

B22 Natuur en landschap 2017 (score 0 – 100)¹⁸

PLATFORM31

kennis van stad en regio

Bron: waarstaatjegemeente.nl

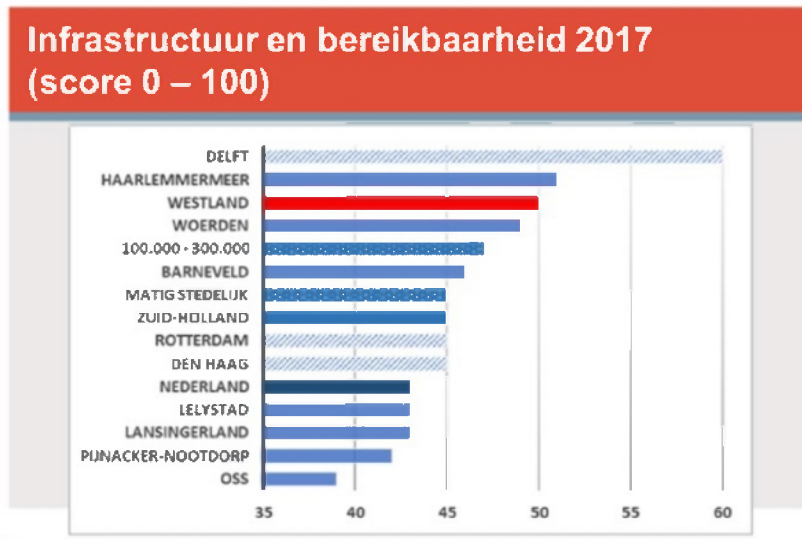
¹⁷ "Kunst en cultuur" is een samengestelde indicator (score 0 tot 100) bestaande uit: afstand tot uitvoerende kunsten, nationale monumenten, gemeentelijke monumenten, afstand tot musea, beschermde dorps- en stadsgezichten.

¹⁸ "Natuur en landschap" is een samengestelde indicator (score 0 tot 100) van het 'ecologisch kapitaal' bestaande uit: aandeel bos en natuurgebied, afstand tot publiek groen, afstand tot recreatiewater, biodiversiteit en biodiversiteit bedreigde diersoorten.

B23 Infrastructuur en bereikbaarheid 2017 (score 0 – 100)¹⁹

PLATFORM31

kennis van stad en regio

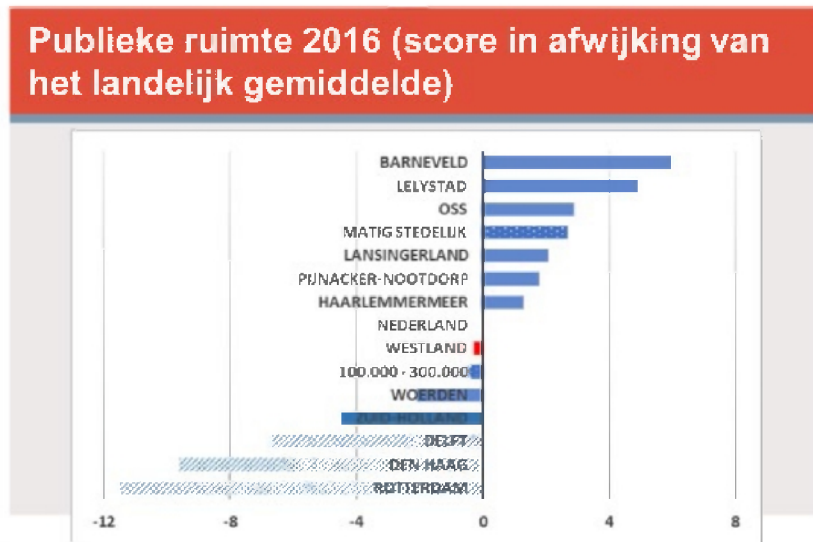

Bron: waarstaatjegemeente.nl

B24 Publieke ruimte 2016 (score in afwijking van het landelijk gemiddelde)²⁰

PLATFORM31

kennis van stad en regio

Bron: waarstaatjegemeente.nl

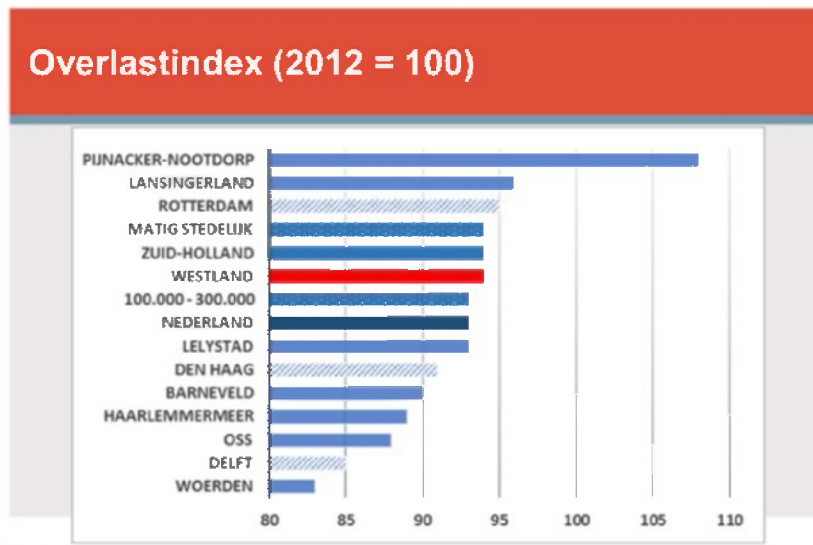
¹⁹ De score op infrastructuur en bereikbaarheid, uitgedrukt in een score van 0 (zeer laag) tot 100 (zeer hoog). Deze score is gebaseerd op de volgende indicatoren: 'ontsluiting treinstations', 'ontsluiting hoofdwegen', 'afstand bushalte', 'laadpalen' en 'schone voertuigen'.

²⁰ Afwijking van de score van de gemeente op de dimensie 'publieke ruimte' van de Leefbaarometer. Hierbij de gemiddelde score gesteld op 0. De richting van de score geeft daarmee aan of de gemeente boven of beneden het landelijk gemiddelde scoort. De scores zijn in vergelijking met de originele gegevens met een factor 100 vermenigvuldigd.

B25 Overlastindex (2012 = 100)²¹

PLATFORM31

kennis van stad en regio

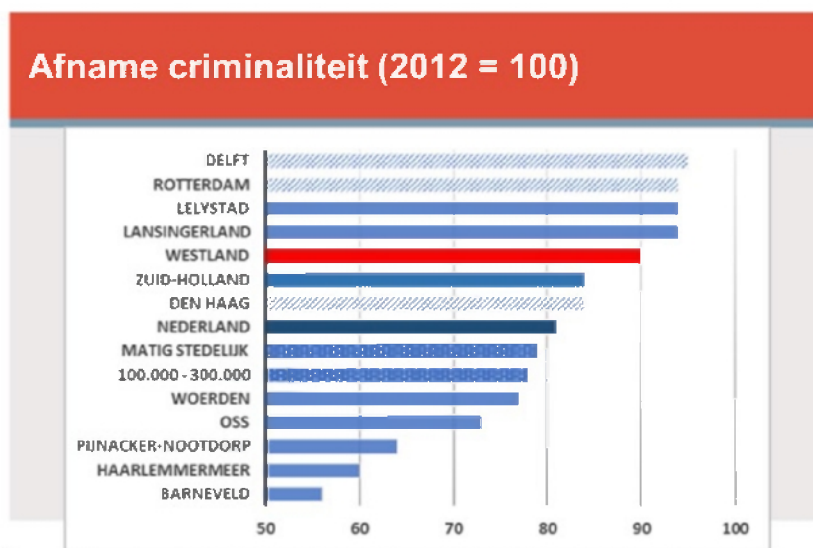

Bron: waarstaatjegemeente.nl

B26 Afname criminaliteit (2012 = 100)²²

PLATFORM31

kennis van stad en regio

Bron: waarstaatjegemeente.nl

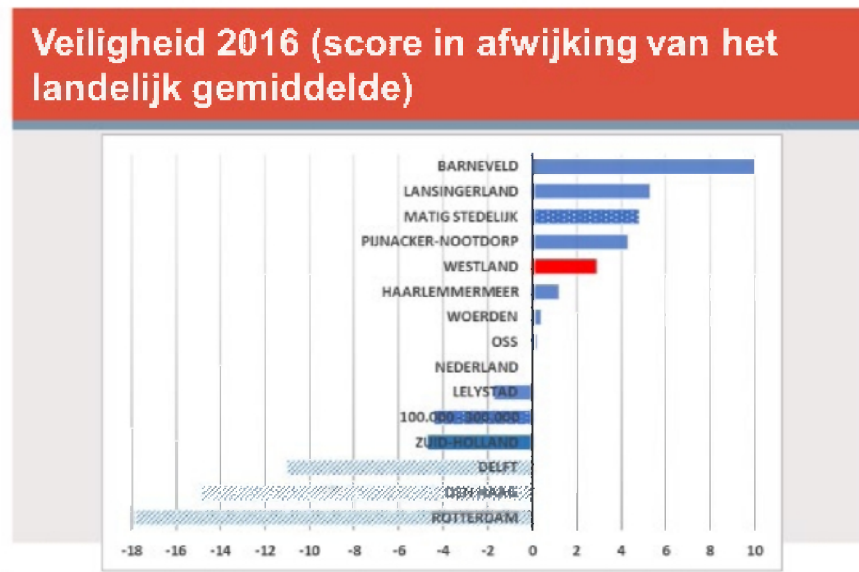
²¹ De Overlastindex is ontwikkeld door het WODC, in opdracht van het Ministerie van Veiligheid en Justitie en de VNG. De Overlastindex is een maat voor ervaren overlast in de buurt. Het uitgangspunt is de situatie in 2012. De waarde van 2012 is gesteld op 100. Hoe lager het cijfer in de jaren daarna, hoe sterker de verbetering ten opzichte van 2012. De index wordt jaarlijks berekend voor alle gemeenten in Nederland. De Overlastindex maakt het mogelijk gemeenten met elkaar te vergelijken en laat zien hoe de overlast verandert in de tijd. De Overlastindex maakt gebruik van gegevens van de Veiligheidsmonitor (eigen bewerking). Fysieke verloedering Sociale overlast Verkeersoverlast.

²² De criminaliteitsindex is een maat voor sociale veiligheid in de buurt. Het uitgangspunt is de situatie in 2012. De waarde van 2012 is gesteld op 100. Hoe lager het cijfer in de jaren daarna, hoe sterker de verbetering ten opzichte van 2012. Het omvat de doodsoorzakenstatistiek, het slachtoffergedeelte van de veiligheidsmonitor en door de politie geregistreerde misdrijven. De criminaliteitsindex maakt het mogelijk gemeenten met elkaar te vergelijken en laat zien hoe de veiligheid verandert in de tijd. Veiligheid is niet alleen afhankelijk van criminaliteit. Ook overlast van bijvoorbeeld dronken mensen op straat of jongeren is van invloed. Daarnaast is van belang hoe veilig de bewoners zich voelen in hun buurt. Naast de criminaliteitsindex zijn daarom nog vier indexen ontwikkeld: overlast, onveiligheidsbeleving, vermijdingsgedrag en onveiligheidsperceptie. Ook dat zijn cijfers en ook daarvoor geldt: hoe lager, hoe sterker de veiligheid is verbeterd ten opzichte van 2012.

B27 Veiligheid 2016 (in afwijking van het landelijk gemiddelde)²³

PLATFORM31

kennis van stad en regio

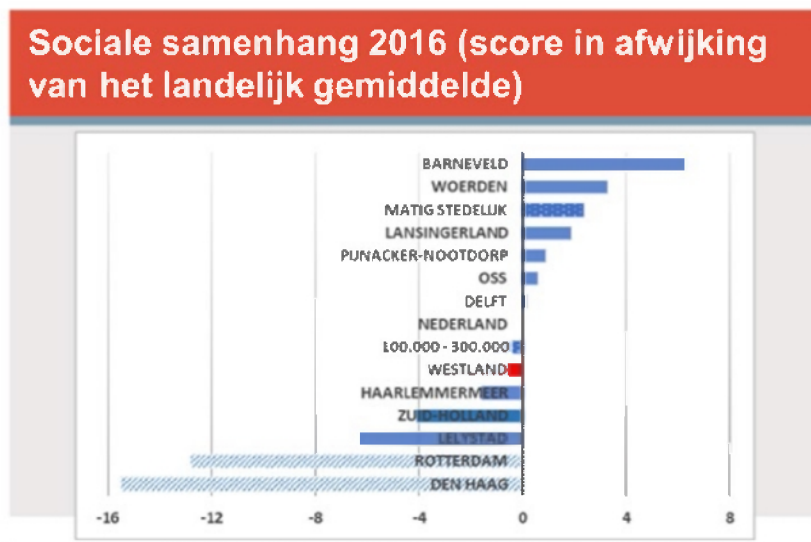

Bron: waarstaatjegemeente.nl

B28 Sociale samenhang 2016 (in afwijking van het landelijk gemiddelde)²⁴

PLATFORM31

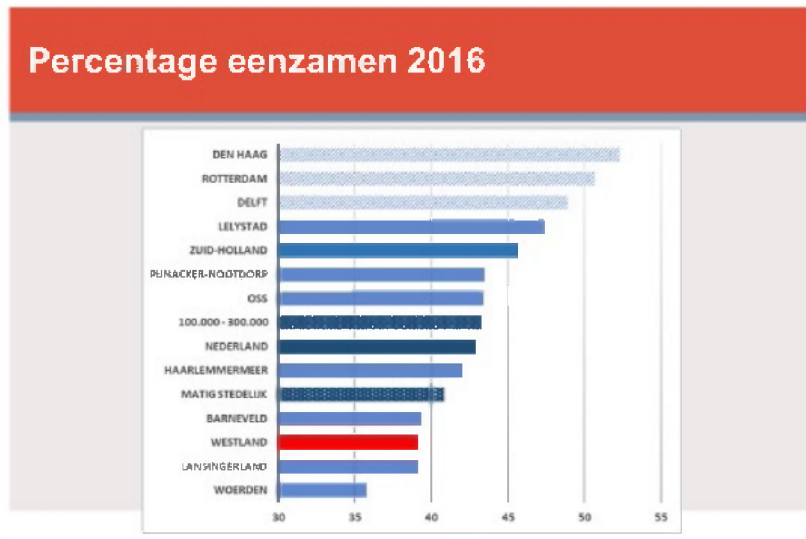
kennis van stad en regio

Bron: waarstaatjegemeente.nl

²³ Afwijking van de score van de gemeente op de dimensie 'veiligheid' van de Leefbaarometer. Hierbij de gemiddelde score gesteld op 0. De richting van de score geeft daarmee aan of de gemeente boven of beneden het landelijk gemiddelde scoort. De scores zijn in vergelijking met de originele gegevens met een factor 100 vermenigvuldigd.

²⁴ Afwijking van de score van de gemeente op de dimensie 'sociale samenhang' van de Leefbaarometer. Hierbij de gemiddelde score gesteld op 0. De richting van de score geeft daarmee aan of de gemeente boven of beneden het landelijk gemiddelde scoort. De scores zijn in vergelijking met de originele gegevens met een factor 100 vermenigvuldigd.

Bron: waarstaatjegemeente.nl

²⁵ Percentage van de volwassenen (19+) met hoge emotionele/sociale eenzaamheidsscore (volwassenen 19+). De eenzaamheidsschaal bestaat uit elf uitspraken over emotionele eenzaamheid en sociale eenzaamheid. Voorafgaand aan de uitspraken staat de vraag: 'Wilt u van elk van de volgende uitspraken aangeven in hoeverre die op u, zoals u de laatste tijd bent, van toepassing is?', met de toelichting 'U kunt antwoorden met nee, min of meer, ja'. Een uitspraak voor het meten van emotionele eenzaamheid is bijvoorbeeld 'Ik mis een echte goede vriend of vriendin'. Sociale eenzaamheid wordt gemeten met onder andere de uitspraak: 'Wanneer ik daar behoefte aan heb, kan ik altijd bij mijn vrienden terecht'. Iemand is sociaal of emotioneel eenzaam als diegene op minstens twee van de bijbehorende items ongunstig scoort. Iemand is eenzaam bij minstens drie ongunstige scores op alle items.